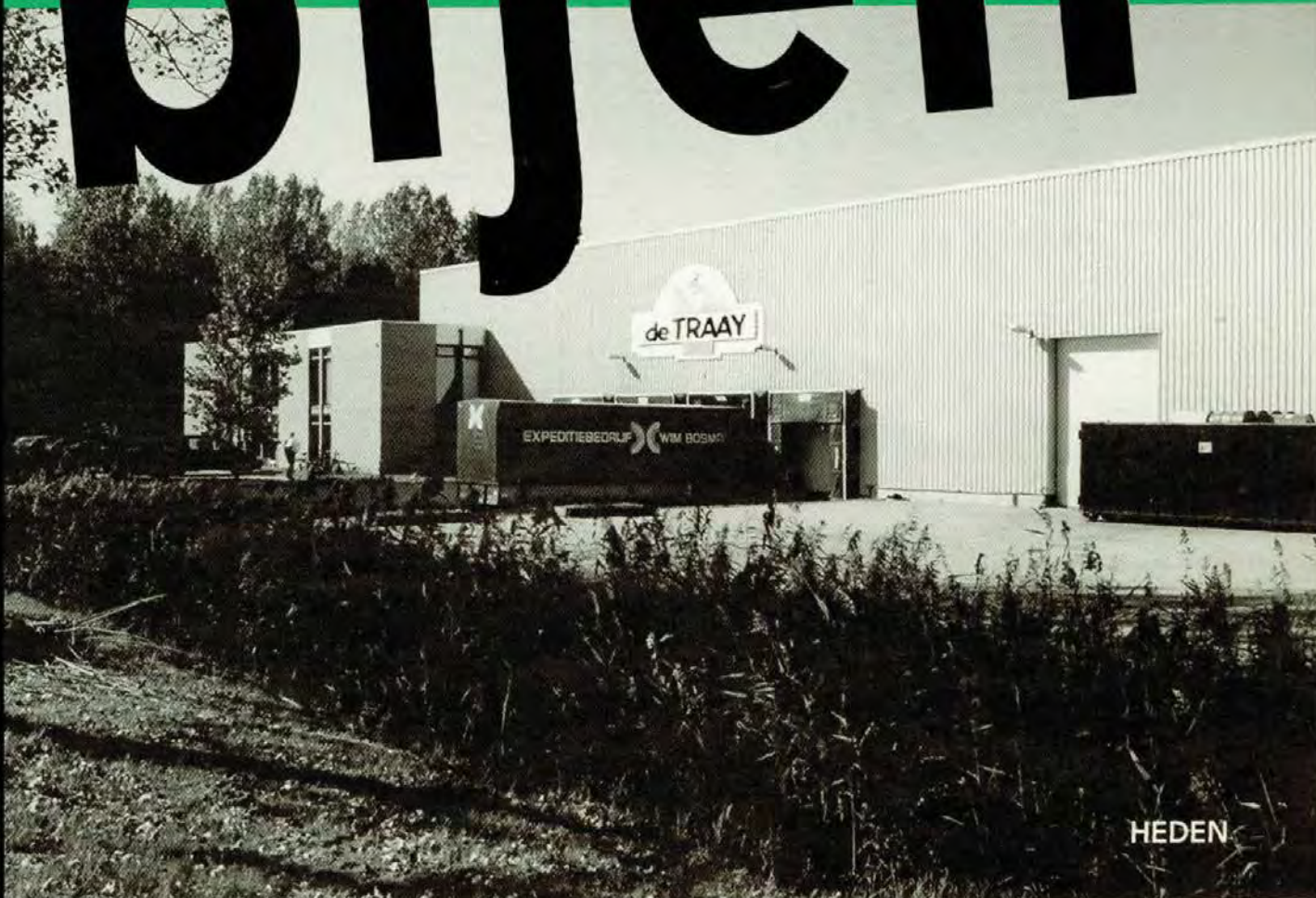

Uitgave: de Imkersbond ABTB, de Imkersbond van de LLTB, de Bond van Bijenhouders van de ZLTO, en de VBBN

13-9
september
2004

bijen

MAANDBLAAD VOOR IMKERS

HEDEN

JAREN 80

HEDEN

JAREN 80

Het bedrijf is ontstaan op de Traaiweg in Leersum (betekent zandweg, karrespoor) en dankt tevens haar naam 'De traay' aan deze locatie. Deze weg is nog steeds gedeeltelijk een zandpad. Afgebeeld ziet u het pand waarin het bedrijf is begonnen met daaromheen de BD tuinderij en de bijenvolken van Wouter Vuyk (directeur). De honing was een groeiende markt waarvoor de tuinderij helaas plaats moest maken. Via Woudenberg vestigde De Traay zich in het ruime Lelystad in een gebied bestemd voor biologisch producerende bedrijven. De groentetuin en de bijenkasten zijn meeverhuist weliswaar bij Wouter Vuyk thuis in de achtertuin.

Van de redactie

Je hoort lezers van ons blad wel eens opmerken: 'Je wordt doodziek van de ziektes die jullie allemaal en zo vaak de revue laten passeren. Een nummer waar bijvoorbeeld de varroamijt niet ter sprake komt, is zeldzaam'. Het slijt me, maar augustus en september zijn bij uitstek de varroomaanden. Persoonlijk ben ik eind juli al met mijn Nassenheiderters ten strijde getrokken. Maar eerst nog maar eens gelezen wat onze bijendokter Peter Elshout er allemaal in BIJEN over schreef. Ik heb er voor mezelf een samenvatting in punten van gemaakt en in mijn bijenstal gehangen. Dan merk je pas hoe geduldig het papier is en hoe weerbarstig de werkelijkheid en hoe ongeduldig de bijen. Zo'n fles mierenzuur kan in je bijenstal makkelijker omvallen dan in een laboratorium. En dat doet die fles – dat fiasco – ook. Dan schrijft Peter voor broed en verdampert te scheiden. Ook letten op broed in de onderbak! Jazeker, Peter. Maar er is overal broed. En ik kom, nu en hier, voerramen tekort om een buffer te vormen. Waar is Peter?

Ik wil maar zeggen: het gaat wel over hetzelfde maar er is theorie en praktijk. Als die klikken ben je spekkoper. Succes ermee.

Ton Thissen

Rondom een lunch op Terschelling.....Ton Thissen	227
Plant en bij	
Voor de imkertuin	Gerard Schalk 229
Uit de imkergemeenschap	
Van imker tot imker.....Ko Zoet	230
Apimonia in Dublin	232
Vraag van een lezer.....	232
Praktijk	
Imkerervaringen in september	Piet van Schaik 233
Basisbeginselen	O. Bakker en M.J. van Iersel 234
Uit de imkergemeenschap	
PPO-Bijen verhuist	Tjeerd Blacquièr 236
Foto van de maand	Ab Grootte 236
Cursief	Rik Oldeven 237
Bijen- en vlindertuin 'Hollands Midden'	E. Folles 237
Landingsbaan ook voor bijen	Jan J. Speelziek 238
Nieuwe opleiding voor leraren bijenteelt.....	239
Wonderlijke waarnemingen	
Tuten van de moeder in doodstrijd?	Astrid Schoots 240
Uit de imkergemeenschap	
'Zoete potten kijken'	Ton Thissen 243
Ruil- en verkoopbeurs Bunnik/Houten	245
Organisaties	
ABTB Bij gepraat (30)	246
LLTB Studiedag LLTB	247
VBBN Verslag ALV	247
Verslag Hoofdbestuur en Groepen	
Oproep stuifmeelanalyse	249
Onderscheidingen VBBN 2004	250
Bestuiving certificeren?	250
Uit het hoofdbestuur	251
Cursus voor bestuursleden	251
ZLTO Van de bestuurstafel	252
Studiedag 13 november	
Familieberichten.....	253
Kalender	254

Rondom een lunch op Terschelling

Ton Thissen

Wat brengt de voltallige redactie van BIJEN ertoe op zondag 11 juli jl. de lunch te gebruiken in Hotel/Restaurant 'De Walvisvaarder' te Lies op Terschelling? Laat mij een lang verhaal proberen kort te maken.

Het blad BIJEN kent redacteuren, maar die zouden het blad niet kunnen maken zonder medewerkers, met name vaste medewerkers. Een van hen is Ko Zoet die u ongetwijfeld kent van zijn rubriek: Van imker tot imker. Ko woont sinds 1993 op Terschelling en het water moet hem tot aan de lippen komen voor hij het vaste land opzoekt. Dit jaar bleek dat deze medewerker al sinds 1954 (schrijvende) contacten heeft met aanvankelijk Het Groentje en daarna BIJEN. Een rotsmaar ook honkvaste medewerker dus. En vooral ook bescheiden: 'er zijn betere redenen om een feest te vieren.' Dus moest Mohammed naar de berg d.w.z. de redactie naar Terschelling. Cadeau: een gemeenschappelijke lunch. Ook weer niet zo'n raar cadeau als je bedenkt dat we eenmaal per jaar overleg hebben met de (overige) medewerkers, waarbij de gemeenschappelijke lunch een belangrijke, want gezellige rol speelt. Een overigens eenvoudige doch voedzame maaltijd. Zo ook op Terschelling.

In die lunch school bij Ko Zoet volgens mij dan ook niet zijn allerhoogste genot. Dat zat hem vooral in onze tijdens de lunch blijkende waardering voor zijn bemoeienis met Imkerij De Bijenworf: bijenmuseum en bijentuin, Lies 36 Terschelling.

De Bijenworf

Aan de Bijenworf zijn onlosmakelijk de namen en daden van Eef en Wiebe de Haan verbonden. Nadat Wiebe

'Hoe 't allemaal begon, Ko Zoet vertelt'. V.l.n.r. Ko Zoet, Mari van Iersel en Wiebe de Haan. Foto's M. Boerjan.

zijn veeartsenpraktijk op Terschelling aan een jongere collega had overgedaan, kocht hij de boerderij aan, waarvan hij sinds 1991 het voorhuis bewoont en de veestallen sinds 1993 bestemde voor museum. Een bijenmuseum. Zijn vrouw Eef begon destijds met bijen, maar bleek allergisch. Zo kwamen die bijen in handen van Wiebe. Eef doet, getuige het etiket, de honing en nog van alles wat ze niet etaleert maar wat je wel vermoeden kunt. Bij de boerderij is een tweeduizend meter grote bijentuin aangelegd op een kunstmatige terp. Vanaf het hoogste punt wijst Wiebe naar een nabij de tuin gelegen verhoging in het landschap. 'Dat heet een worf. Waarschijnlijk hoorde daar in vroegere tijden een onderkomen, een hoeve, wellicht een kasteeltje bij: hoog en droog. Daar hebben we onze museumnaam aan ontleend.'¹

In de stallen is het museum ondergebracht: een overweldigende hoeveelheid materiaal aan korven, kasten, persen, slingers en het daarbijbehorend gereedschap. Het is min of meer historisch gerangschikt van klotzbeute tot Spaarkast – en van alles daartussen – en voorzien van informatie in de vorm van korte, goed leesbare teksten. Voor ingewijden zijn vooral de details interessant zoals het korfmes, de zwermval, het ontzegelmes e.d. Trekkers op dit bijenpad zijn onder andere de observatiekast en de indrukwekkende bijenvitrine met levende have, vlak naast elkaar waarbij een praatje over de natuurlijke trosvorming van pas komt. De vitrine heeft overigens gefungeerd als voorbeeld voor de bekende Dick Vunderink-vitrine op de afgelopen Floriade in de Haarlemmermeer. Nog zo'n attractie is de huisvideobioscoop, op primitieve maar knusse wijze ingericht.

Publiek

In het voor- en naseizoen is het niet zo druk: moeders en vaders met niet-schoolgaande kinderen; de (jongere) ouderen in het naseizoen en door het jaar heen de leerlingen van de scholen (basis- en vmbo-scholen) op Terschelling. In het hoogseizoen is de Bijenworf op dinsdag, woensdag, donderdag en vrijdag open van 14.00 tot 16.30 uur. Het zijn dan vooral de toeristen met schoolgaande kinderen die het museum bezoeken. Het is dan meestal geen strandweer. Dus ook geen bijenweer. Maar wel weer voor het bijenmuseum. Wiebe: 'We maken in die dagen dan ook op beperkte schaal reclame voor onze 'business', want een toeloop van tachtig bezoekers in 2,5 uur is geen sinecure'. De

Bijenworf richt zich met name op de jeugd. Voor hen is een kleurplaat beschikbaar en een lijst met vragen, waarop het informatiemateriaal van het museum de antwoorden geven kan. De zgn. steentjesbak, door Wiebe bedacht, is populair: het gaat om het bij elkaar brengen van kleuren vanuit de bak met de bloemkleuren uit de tuin. De kleintjes blijken er dol op te zijn.

Participatie

In dit gebeuren participeert Ko Zoet. Door het jaar heen maar in het hoogseizoen toch meestal twee middagen per week, ook omdat er ook nog een braderie te verzorgen valt en natuurlijk zijn eigen bijenstand. Hij neemt voornamelijk het binnenwerk voor zijn rekening. Niet zozeer in de vorm van een rondleiding, eerder terloops: vragen beantwoordend en toelichting gevend op de attractieve plekken. Als je hem daarover hoort, kun je niet anders concluderen dan dat aan hem een schoolmeester verloren ging, die nu – hij is 67 – zijn schade inhaalt. Wie een trouw lezer is van zijn maandelijkse rubriek in BIJEN kan zich dat ook wel voorstellen. Ko is geen betweter; hij verstrekt informatie uit eigen ervaring en op grond van ervaringen van anderen. Daarvoor is hij geabonneerd op een aantal buitenlandse bijenbladen en put hij uit de verschillende afdelingsblaadjes die hij krijgt toegezonden. Van huis uit is hij meteoroloog en functioneerde als zodanig op Schiphol. Vandaar ook zijn weeroverzichten die zijn bijdragen altijd afsluiten.

Terschelling

Hij en zijn vrouw Injo hadden, in Nieuw-Vennep wonend, altijd al wat met Terschelling. Ze gingen er nogal eens op vakantie en leerden zo de De Haans kennen. In 1993 – het jaar van de opening van de Bijenworf – gingen ze er wonen. De bijen – al vanaf zijn elfde jaar zijn liefhebberij – gingen mee, althans zijn hobby. Want bijen mogen officieel niet worden ingevoerd op Terschelling. Dat had in eerste instantie iets te maken met het niet op prijs gesteld profiteren

Zachtaardige bijenvolken in de bijentuin

Vlechtwerk: van poppenwagen tot Ambrosiuskorf

door vastelandimkers van de lamsoordracht en vervolgens met het weghouden van de Varroa-mijt van het eiland. De maatregel heeft m.b.t. de Varroa-mijt in ieder geval geen resultaat gehad. Ook op Terschelling is de mijt de kasten binnengedrongen. Er is dus wel degelijk van illegale import sprake geweest. Maar niet door Ko Zoet.

Flora op Terschelling

Over het lamsoor sprekend nemen we de Flora op het eiland door. Het lamsoor is wel typerend voor de Wadden: het moet zo nu en dan een zoutwaterbad hebben. Ook de zulte – zeeaster – is typisch voor Terschelling en soortgelijke biotopen. Net als de herfstleeuwentang, massaal vanaf juli en ook wel de veulenbloem genoemd. Verder hebben we hier te maken met het zandblauwtje, de rode ogentroost, kattenstaart, wilgenroosje, de kruipwilg in het voorjaar, de verfbrem in de zomer en met natuurlijk braam, witte klaver en de heide (dopheide en struikheide). De bijen willen het lamsoor nog wel eens overslaan ten gunste van de heide.

Afgezien van de wat lagere temperaturen dan in overig Nederland lijkt de wind een belangrijke vijand van de honingbij op Terschelling. Toch is dat niet zo. De duinvalleien bevinden zich grotendeels in de luwte. En daar regeert de heide. De wind is derhalve vaak een vermeende vijand. Ook op Terschelling kunnen onze bijen tegen een stootje.

Straks

Zullen we het voorlopig op vijf jaar houden? Dat betekent dat Ko Zoet nog op zijn minst tot 2010 zijn stukjes schrijft en dat wij dan weer naar Terschelling komen om hem en zijn vrouw een diner aan te bieden. Eenvoudig maar voedzaam. En gekruid met respect en bewondering. Ko en Injo, tot dan.

¹ Dr. J. de Vries, Etymologisch woordenboek: werf: middelnederlands waerf, werf, worf = werf, erf = verhoogde grond langs water (red.).

Wilde marjolein (*Origanum vulgare*)

In deze rubriek wordt om de maand een (vaste plant) voorgesteld die het meer dan waard is om een plekje in de imkertuin te krijgen.

Een plant die door kenners steevast genoemd wordt als insectenplant bij uitstek is de wilde marjolein, ook wel oregano genoemd. Dit lid van de lipbloemenfamilie (Labiatae) verspreidt heerlijke geuren, die niet alleen door de mens, maar vooral ook door een groot aantal insecten zeer gewaardeerd wordt. Het roept herinneringen op aan warme vakanties in zuidelijke oorden, hoewel de wilde marjolein ook tot de inheemse flora gerekend wordt.

Wilde marjolein is een wat wild groeiende, tot 60 cm hoge plant met kleine, eironde blaadjes en kleine lichtroze tot lila lipbloempjes die in compacte trosjes aan het eind van de stengels groeien. Er zijn vele kruisingen en cultivars in de handel die allemaal een iets afwijkend uiterlijk hebben. O.a. *Origanum vulgare* 'Ingollstadt' wordt tot 40 cm hoog en heeft witte bloempjes, O.vulg. 'Thumble's Variety' is een bodembedekker met gele blaadjes en een onopvallende bloei. *Origanum* 'Rosenkuppel' is een bekende kruising met een grotere sierwaarde door de roodachtige stengels. De bloeitijd van de wilde marjolein begint midden in de zomer, rond half juli, en gaat door tot in september.

Herkomst

Van oorsprong komt wilde marjolein voor in het Zuidoosten van Europa en het aangrenzend deel van Azië. Het is een warmte- en zonninnende plant die in het verleden om haar geneeskrachtige en smakelijke eigenschappen verder door Europa verspreid is. Ook in Nederland, waar ze officieel beschermd is, groeit de plant op zonnige hellingen en dijken. Ze houdt van een kalkrijke, goed doorlatende bodem.

Vermeerderen

Origanum laat zich op verschillende manieren goed vermeerderen. Het gemakkelijkst door te zaaien. Het beste resultaat wordt bereikt als de temperatuur niet te laag is, zo rond de 18 graden. Op geschikte plaatsen zaait de plant zich zelf ook rijkelijk uit. Een nadeel van het vermeerderen uit zaad is dat de nakomelingen iets afwijkend kunnen zijn, iets wat vooral bij gecultiveerde rassen van belang is.

Het is ook goed mogelijk om de plant te scheuren, zowel in het voorjaar als in het najaar kan dit. Tot slot kan de plant nog gestekt worden. Dit is een

Kleine vos op wilde marjolein. Foto: G. Schalk.

goede manier om de zich minder snel uitbreidende planten, zoals *O.* 'Rosenkuppel' te vermeerderen. Dit kan het beste gebeuren in april of mei.

Toepassing

Wilde marjolein gedijt alleen in de volle zon, in een goed doorlatende, kalkhoudende bodem. Deze mag echter niet al te arm zijn. Voor de border zijn de cultivars *O.* 'Rosenkuppel' of *O. laevigatum* 'Herrenhausen' of de lagere rassen zoals *O. vulgare* 'Compactum' geschikter omdat deze compacter groeien. Voor de wildere tuin is de wilde marjolein zeer geschikt: hier kan ze zich uitzaaien en haar eigen plekje zoeken. In een wilde tuin is het ook niet zo erg dat ze na een zomerse regenbui helemaal platgeslagen op de grond ligt. Sommige rassen zijn gevoelig voor teveel vocht en lage temperaturen en zijn hierdoor minder goed bestand tegen onze winters.

Bijwaarde

Als je op een zomerse dag vlak langs een grote pol wilde marjolein loopt is de kans groot dat er een flink aantal diverse soorten insecten zoemend en fladderend opvliegt. Vlinders, bijen, hommels en zweefvliegen maken graag gebruik van deze plant. Zij vinden hier nectar en, in mindere mate, stuifmeel in zonnige omstandigheden. Honingbijen verzamelen er vooral nectar.

Bijzonderheden

Wilde marjolein en haar naaste familieleden zoals majoraan (*Origanum majorana*) worden al sinds mensengeugenis gebruikt als keukenkruid. De blaadjes worden zowel vers als gedroogd gebruikt bij de bereiding van tal van gerechten. Daarnaast heeft het ook geneeskrachtige werkingen. Het is ontstekingsremmend, werkt tegen krampen en bevordert de spijsvertering.

Ieder zijn eigen paradijs

De standplaats van je bijen is uniek en ademt een aparte sfeer. Of het nu een plek in de tuin is, een hoekje van het balkon of een prachtige stelling waarop de kasten in het gelid staan, het doet er allemaal niet toe. Voor de man of vrouw van wie de bijen zijn is die plek zijn of haar paradijs. Daar is geen speld tussen te krijgen. Daar wordt geïmkerd, oftewel geïnspecteerd, gemanipuleerd, in stilte geleden of uitbundig genoten en dat herkennen we allemaal. Los van de sores van alledag ben je een poosje lekker bezig, alleen met je eigen gedachten en de bijen. De plek waar mijn bijen staan heeft letterlijk en figuurlijk heel wat voeten in de aarde. Ik zal het uitleggen. De standplaats van mijn volken behoorde toe aan een imkervriend die in 1991 is overleden. Toen Terschelling mijn woonplek werd nam ik de verzorging van tuin en bijen op me. De tuin ligt aan de voet van de duinen tussen geboomte dat de noordrand vormt van een laagvlakte. Deze laagte wordt van oktober tot begin april onder water gezet, (het hoeft maar even te vriezen en er ligt een prachtige ijsvloer, het schaatsen doe je echter meestal alleen en dan is de lol er gauw af) dus ook water tot vlak voor mijn bijenstal. In de loop van het voorjaar ligt de grond droog en wordt het buffelen om het geschikt te maken als moestuin. Er zijn op die plek twee tuinen. Mijn buurman tuinder heeft het niet zo op bijen. Elke dazensteek is dan ook geheid een bijensteek. Beide tuinen liggen in de vliegbaan van de bijen. Hoog struikgewas zorgt er evenwel voor dat de bijenvlucht omhoog wordt geleid zodat buurman er weinig last van heeft. Maar als ik daar zelf in de luwte met bezweet lijf aan het ploeteren ben, dan hoef ik verder niks te vertellen. Het betekent voor de meiden 'aanvallen' op een manier waaraan de kerels van het Nederlands voetbalelftal een voorbeeld zouden kunnen nemen. Ondanks dat alles, toch een fijne plek die bijna altijd garant staat voor wilgen - en heidehoning. Bijna altijd, want vorig jaar was er voor mij geen heidehoning door de droogte en dit voorjaar geen wilgenhoning vanwege zwakke volken. Gelukkig kon ik een paar potten voorjaars honing overnemen van een collega imker.

breekt het angstzweet je uit. Een rekensommetje leert dat doppen aangezet op tweedaagse larfjes op de elfde dag een koningin kunnen opleveren. Tegen alle regels van het gezonde verstand in ga je in de kleren alsof het winter is, pakt de fiets en op naar de bijen. Honingkamer afgezet, een mooie dop in de broedkamer gezocht die mocht blijven en de rest weggebroken. Kast sluiten, snel naar huis en onder de wol. Het weer gaf een voorproefje herfst. Een dikke week later knapte het weer op en zat ik zelf ook beter in mijn vel. Uiteraard naar de bijen. Terwijl ik in de tuin bezig was zwermde het volk van die ene dop. In eerste instantie denk je aan een bruidszwerm. Vergeet het maar, niks bruidszwerm. Hoog in een wilgenboom vormde zich een tros. Wat zeg ik? Twee, drie vier trossen. Dan kan je maar een ding doen. Beroker aan en volk inspecteren. En jawel. In de apart gezette honingkamer bevond zich een raam met rijpe doppen. De moertjes dartelden over mijn handen. Het slechte weer had eerder zwermen verhinderd. Even nadenken en toen wist ik het weer. Ik had geen moerrooster gelegd om het moertje extra ruimte in de honingkamer te geven. Daar had ze dankbaar gebruik van gemaakt. Om de trosjes bijen een woning aan te bieden stapelde ik een aantal bakken op elkaar met onderin een vlieggat en ook halverwege de stapel een vliegopening boven een snelgrobord. Om het allemaal extra aantrekkelijk te maken plakte ik stukjes propolis rond de vlieggaten en smeerde ik de binnenkant van een aantal bakken in met leder-smeer met een sterke geur van bijenwas. Mijn liefje(s), wat willen jullie nog meer. De volgende dag speurbijen bij elke vliegopening. Perfect dus. Helaas, na drie dagen was dit over. De vier trosjes bijen in de boom hadden zich inmiddels verenigd tot een prachtige zwerm. Tijdens een onweersbui en een paar dagen met harde wind zwaaiden ze van links naar rechts. Ze trokken zich er echter niets van aan. Naast

De fatale elfde dag

Je maakt een volk moerloos en dan slaat de zomergriep toe. Meestal zet ik een volk negen dagen na het moerloos maken op één dop. Koorts hield me in bed. Op de elfde dag nog steeds koortsig en ook

de stapel lokkasten stond een zesramer die nodig meer ruimte moest hebben. Je herkent het wel, een jong moertje prachtig aan de leg en vijf raten broed. Stapel lokkasten iets aan de kant en de zesramer over in een tienraamskast. De volgende dag een enorme drukte bij de ex-zesramer. Zou de zwerm alsnog voor de lokkast hebben gekozen en in de ex-zesramer zijn getrokken? Ze waren namelijk uit de boom verdwenen. Maar ook deze theorie klopte niet want een enorme hoeveelheid speurbijen vlogen in en uit de bovenste vliegopening van de stapel bakken. Op dat moment dacht ik: 'Jullie zoeken het maar uit'. Toen ik de volgende dag bij ons museum aankwam om de bezoekers te vertellen hoe leuk het is om bijen te houden vroeg mijn bijenmaatje met een grijns op z'n gezicht: 'Ben je al bij je bijen geweest?' 'Nee', was mijn antwoord, 'ik ga in de namiddag'. 'Ik zou nu maar even gaan, want je tuinbuurman kwam zojuist vertellen dat een enorme kluit bijen over zijn hoofd was gevlogen'. Het antwoord herkent u ook wel. 'Kan niet, geen van mijn volken kan nu zwermen'. 'Ik zou toch maar even kijken' reageerde mijn bijenmaat. Om een lang verhaal kort te maken. Buurman had gelijk. Er was een enorme kluit bijen over zijn hoofd gescheerd. De bijen kwamen echter niet vanuit mijn stal, maar hadden de lokkast als woning gekozen. Waren het de eigen bijen uit de wilg? Spijtoptanten dus, die alsnog naar hun vertrouwde plek waren teruggekeerd? Drie dagen later waren er eitjes, het was dus een vreemde voorzwerm. Tijdens de korte inspectie zaten de bijen zeer rustig op de raat. Gelet op de kleur van de bijen houd ik het op een zwerm asielzoekers van een illegaal ingevoerd ras. Ik heb ze flink te eten gegeven en gelijk onderworpen aan een mierenzuurbehandeling.

Ieder zijn eigen koninginnenteelt

Omdat mijn volkjes pas laat in het voorjaar uitgroeiden tot volken is ook de koninginnenteelt laat op gang gekomen. De koninginnenteelt doen we hier solo. Zoals op veel andere plaatsen is er in de regio Rotterdam een groepje imkers die met elkaar de koninginnenteelt aanpakken. Ze werken met een niet inheemse bij. Zoals gebruikelijk een proces van vallen, opstaan, twee stappen vooruit en een achteruit. Een verslag.

Tijdens het maken van de starter deed zich al het eerste probleem voor, geen stuifmeelramen. Tijdens de voorjaarsinspectie had ik er voldoende gezien, maar nu zo'n anderhalve maand later was me duidelijk geworden dat er in de tussenliggende periode veel stuifmeel was verbruikt. Het stuifmeel dat ik vond was allemaal opgeslagen rond het broed en broed is iets

dat beslist niet in een starter mag voorkomen. Extra goed opletten dus dat er nergens open broed op het raam zat en het desbetreffende raam in de starter gehangen, raam voer erbij, een honingraam met water en een raam of vijf met jonge bijen. Toch was ik er niet gerust op, de kans dat er op het raam met stuifmeel toch nog ergens een eitje of een larfje zat, was wel degelijk aanwezig.

De volgende ochtend, toen ik op de tuin kwam omdat we daar zouden overlarven, was het geruststellend de starter te horen 'huiten'. Ze waren duidelijk moerloos en er zat dus geen open broed in de starter. De larfjes waren afkomstig van een Belgische KI moer 2003 van dhr. Verslegers. Tijdens het overlarven, dat door iedereen werd geprobeerd, werden sommigen met hun neus op het feit gedrukt dat met het groeien der jaren een leesbril nodig was. Nadat het schuifje was verwijderd en de bijen de larfjes konden gaan verzorgen, viel het gelijk al op dat niet alle larfjes door de bijen 'besprongen' werden. Na een klein uurtje wachten waren er nog maar een paar die al duidelijk in de pap lagen. De twijfel over het echt broedloos zijn van de starter stak weer de kop op.

De volgende dag moest ik de aangenomen larfjes in de uitgebouwde doppen in het pleegvolk hangen en gelukkig waren er toch nog 14 aangenomen. Echter, op het raam met het stuifmeel zaten twee redcellen, opgetrokken vlak onder de toplat. Toen begreep ik het echt niet meer, een starter met open broed zou toch geen larfjes aannemen? Waarom hadden ze in dit geval dan toch nog 14 larfjes aangenomen? Waren twee larfjes op het raam te weinig? Een andere mogelijkheid zou kunnen zijn dat ze twee larfjes uit de dopjes hadden gehaald en die naar het raam hadden versleept. Er waren namelijk een aantal larfjes uit de dopjes.

We hadden netjes uitgerekend wanneer de moeren zouden uitlopen en omdat niemand dat wilde missen was de club compleet. Een hele rij bevruchtigingsvolkjes stond klaar om de jonge moeren te ontvangen. Maar helaas, ook dat ging niet zoals gehoopt. Slechts vijf moeren kropen in hun kluisje rond. Na een wat treurige discussie werden de koude nachten en de ruime behuizing van mijn pleegvolk in relatie tot de volkssterkte als schuldige aangewezen. We hoopten dat de volgende dag alles toch nog goed zou komen. En inderdaad, de volgende dag waren ook de negen overige moeren uitgelopen en konden de bevruchtigingskastjes worden gevuld.

Vanaf nu zou alles wel goed gaan, dacht ik. Fout dus! Ik had mijn kastjes te vol met voer gestopt en in de periode dat ze drie dagen gesloten in de kelder

stonden is dat voer gaan lekken. Toen ik de vlieggaten opende kropen er kleverige bijen naar buiten. Bij een behoorlijk aantal zaten de vleugels aan elkaar geplakt. Als dat bij de moeren ook het geval was dan kon ik wel inpakken! Zo erg was het dus niet en ik werd weer helemaal blij toen ik zag dat de bijen snel begonnen het kunststraat uit te bouwen en ik in ieder geval een aantal koninginnen 'fier' zag rondlopen. Over het percentage moeren dat uiteindelijk is bevrucht en goed aan de leg is gegaan kan ik nu nog niets zeggen, maar zeker is wel dat we ook dit jaar tijdens het telen weer het nodige hebben geleerd en dat we ook volgend jaar weer aan de slag gaan. Aldus Tom van Wanum van het Ambrosiusgilde uit Rotterdam.

Het weer in september

Voor de periode 1971-2000 geldt als landelijk gemiddelde hoeveelheid zonneschijn 133 uren, neerslag 75 millimeter en een maximumtemperatuur van 18,7°C.

Septembermaanden

Jaar	Zon	(uren)	Neerslag	(mm)	Max.temp	°C
1999	+	161	N		++	22,5
2000	-	125	+		+	19,9
2001	-	105	++	177	-	17,4
2002	+	163	-	40	+	19,9
2003	++	209	-	52	+	20,6

APIMONDIA Internationaal Bijenteeltcongres Dublin

Dublin, augustus 2005

Na het in alle opzichten succesvolle internationale congres van APIMONDIA in Slovenië in 2003, wordt het volgende internationale congres gehouden in Dublin, Ierland, van 21-26 augustus 2005. Zoals gebruikelijk zal dit congres bestaan uit een gevarieerd programma met o.a. lezingen, de beroemde API-EXPO, workshops, demonstraties en excursies. Het programma zal deze keer door de vele sociale en culturele activiteiten ook voor begeleidende personen erg aantrekkelijk zijn. APIMONDIA en de organiserende Ierse federatie van bijenhoudersverenigingen doen er alles aan om een

zeer interessant congres te bieden. Deelname aan dit congres en aan de excursies garandeert uitgebreide contacten met imkers van over de hele wereld en biedt een schat aan informatie over de huidige stand van zaken op bijenteeltgebied.

Uitgebreide informatie is al te vinden op de website: www.apimondia2005.com.

Informatiefolders zijn beschikbaar in het Bijenhuis en bij het VBBN-depot van dhr. Barten te Bunnik of kunnen op verzoek worden toegestuurd. Stuur u een mailtje naar M.J. (Rinus) Sommeijer, m.j.sommeijer@bio.uu.nl telefonisch bestellen kan ook: 030-25 35 425.

bijen

VRAAG VAN EEN LEZER

Waakbij?

Van Ria de Groot uit Rotterdam ontvingen wij de volgende vraag:

Sinds enkele weken is zeer regelmatig in onze tuin een bij aanwezig die een stuk van ca. 1 m bij 1 m 'bewaakt'. Als een ander vliegend insect in de buurt komt, wordt deze acuut weggejaagd en gaat de bewuste bij weer op haar post vliegen. Ze eet niet, ze drinkt niet, ze blijft in de lucht hangen op haar post en jaagt alles weg wat in haar gebied komt. Opvallend is dat ze iedere keer weer op dezelfde plek in de lucht hangt in hetzelfde gebiedje in de tuin. Elke dag weer. Is dit iets bijzonders dat de bij moet bewaken of is er iets anders aan de hand?

Antwoord van Pieter van Breugel

Dit gedrag wijst op een (hommel)zweefvlieg, bijvoorbeeld *Eristalis intricarius*, die er voor leken wel als een bij uitzielt. Het betreft een mannetje dat zijn vaste 'basis' heeft in de lucht en bij elk langsvliegend insect controleert of het een vrouwtje van zijn eigen soort is, want daar hangt hij op te wachten. Het komt vaak voor. Meestal heb je maar een of twee van deze vliegen in de tuin, dus ze doen kennelijk wel aan territoriumgedrag. Van bijen is een dergelijk gedrag niet bekend. De mannetjes zoeken veel actiever bepaalde planten of nestplaatsen af en patrouilleren daar, maar hebben niet een vaste plek in de lucht waar ze steeds weer naar terugkeren.

De bijen moeten makkelijk bij voer kunnen

September is de tijd dat de bijenvolken voor de winter gereed gemaakt gaan worden. Het voeren wordt in deze maand voltooid. Zelf begin ik vroeg met inwinteren. Ik reis niet naar de heide, dus eind augustus wordt er al gedeeltelijk ingevoerd. Ik geef mijn volken zo'n 15 kg. voer. De laatste kilo's krijgen ze in de loop van de maand, als het broednest een stuk kleiner geworden is. Op deze manier probeer ik geen ruimte te laten vallen tussen het nog aanwezige broednest en het opgeslagen voer. De dames moeten 's winters makkelijk bij het voer kunnen komen.

Ik winter mijn bijen in op twee broedkamers. De over-tollige honing- en broedkamerramen krijgen, voordat ze de kelder ingaan, een ijszijkuur. Ik stapel een aantal bakken op elkaar, plak lekspleten dicht en bovenop komt een schoteltje ijszijk met een dot watten erin. Om een goede verdampings-temperatuur voor de ijszijk te hebben zet ik de bakken met raten in de schuur. Daar is de temperatuur zo rond de 15°C. Als de zijjn verdampt is worden de raten

opgeborgen. Nu

maar hopen dat de nosemasporen en eventuele wasmotlarven dood zijn.

Stuifmeelramen die over zijn probeer ik stuifmeelmijt-vrij te bewaren. Het beste is ze in een diepvries in te vriezen, maar in onze diepvries is hiervoor geen ruimte. Daarom besprenkel ik de raten met suikerwater en strooi daar poedersuiker overheen. Deze suiker dekt het stuifmeel goed af. Het resultaat is redelijk.

Iets heel anders

Medio juni heb ik met zes andere enthousiaste leraren bijenteelt een cursus koninginnenteelt op Schiermonnikoog gevolgd. Toen ik mij voor deze cursus opgaf dacht ik: 'Nou ja, elke dag wat les en dan verder

lekker luieren in de duinen met een mooi boek'.

Mijn vrouw en twee kleinkinderen gingen mee. Met z'n allen kamperen op de lege camping.

Zaterdagmiddag was de eerste kennismaking met de docenten Hayo Velthuis en Jan Charpentier en natuurlijk ook met de bijen. Zondag meteen aan de slag. Verzamelen om 09.00 uur voor de praktijkles tot 12.30 uur. Met een groepje van drie of vier cursisten gingen we aan het werk. 's Middags theorie van 14.00 tot 16.30 uur. Dit ging zo door tot de volgende zaterdag 12.00 uur. Weg boek, weg duin, weg ... Maar 't was de moeite waard! (De rest van de familie zul je je afvragen? Die amuseerden zich kostelijk.)

We hebben kennis gemaakt met 34 carnicavolken. Alle aspecten van de koninginnenteelt hebben we een

aantal malen geoefend. Eendagsoude larfjes 'scheppen' vereiste wel de nodige handigheid. Vele Kirchhainers zijn door ons gevuld. Dit alles zonder kap en met opgerolde mouwen. Je ervoer aan den lijve dat het selectiekenmerk voor Schiermonnikoog 'zachtaardigheid' is. Niet te

geloven, zoals de

bijen zich gedroegen! Het aantal steken dat tijdens de cursusweek uitgedeeld werd was op een hand te tellen. Geweldige bijen!

's Middags werden we op theoretisch gebied bijgeschoold. Instructief en interessant.

Een bijzonder geslaagde week! Een fijn en gezellig stel bijenboeren bij elkaar. Ik kijk er met veel plezier op terug.

O ja, we zijn, na een presentatie van elk van ons over een bepaald aspect van de koninginnenteelt, door onze leraren Hayo en Jan, voor deze gelegenheid bijgestaan door Marie José Duchateau, gewogen en zwaar genoeg bevonden.

Voor alle lezers: Een goede inwintering!

Cees de Vries (L) en Henk Kok vullen een starter. (Foto: P. van Schaik)

De najaarsverzorging

Voor de bijen begint de voorbereiding op de winter na de langste dag. Bij die voorbereiding spelen een aantal factoren een belangrijke rol: de grootte van het volk, het moment waarop het volk is ontstaan (uitgewinterd, kunstzwerm, nazwerm), de gezondheid (varroamijtbesmetting) en de voedselvoorraad.

Op de meeste plaatsen in ons land is er na half juli voor de bijen nog genoeg te halen om in de dagelijkse behoefte te voorzien, maar niet voor het aanleggen van een wintervoorraad. De voorraad die er na het slingeren van de zomerhoning nog is, is gering en onbelangrijk bij het bepalen van de hoeveelheid suiker die gevoerd moet worden om de bijen een voldoende grote voedselreserve te geven. De grootte van die voorraad wordt bepaald door de behoefte van het volk in de winter en in het voorjaar als het lang slecht weer blijft. Het gebruik in de winter is afhankelijk van de grootte van het volk, open of gesloten bodem, klimaat en vroege voorjaarsdracht.

Grote volken gebruiken in de winter meer dan kleine. Ook is er bij een open bodem meer suiker nodig. Bij sterk wisselende weersomstandigheden gaat er meer voer op. Een vroege dracht kan een gunstig effect hebben. Het gebruik in de winter bedraagt gewoonlijk 10-15 kg. Als reserve voor periodes met koud weer is in het voorjaar nog vier tot vijf kilo nodig. Daarmee komt de totaal benodigde wintervoorraad op 14-20 kg. Let erop dat het niet gaat om de hoeveelheid suiker waarmee de imker de suikeroplossing maakt, maar om de hoeveelheid voer die de bijen opslaan in de raten. Er gaat suiker 'verloren' bij het indampen en er wordt voer gebruikt voor de huishouding.

Wanneer voeren?

Voeren doe je min of meer in twee periodes: onmiddellijk na het slingeren van de zomerhoning en rond begin september. Na het slingeren van de zomerhoning moet zoveel gevoerd worden dat het volk beschikt over een voorraad van 6-8 kg. Te vroeg te veel kilo's voeren kan ruimtegebrek veroorzaken en de volken in zwermstemming brengen. Afvoeren tot het volk over de volledige wintervoorraad beschikt, kan begin september gedaan worden. Bijen nemen vrijwel altijd suiker op, maar men kan beter niet te laat in het jaar voeren als de volken nog over zomerbijen beschikken om het voer te verwerken en op te slaan.

Hoeveel voeren per keer?

Bij een matige dracht ontwikkelt het broednest zich. Bij een overvloedige dracht slaan de bijen voorraden op. Van dit gedrag maken we gebruik bij het geven van de wintervoorraad. Grote porties zijn goed voor de voorraadvorming. Een bijenvolk kan op één dag vier tot vijf kg nectar binnenhalen en verwerken. Dat mogen we wel een grote portie noemen. Klein is een hoeveelheid die voldoende is voor de bijenhuishouding: warmte opwekken, broed verzorgen, etc. Dan gaat het over hoeveelheden van 100 tot 200 gram. Het maakt niet zoveel uit of men in porties van twee of van zes liter voert en of men dat verdeelt over een korte of een lange periode. Ook de samenstelling van het voer is onbelangrijk. Een dikke oplossing bederft minder snel en de bijen hoeven minder water te verdampen. Maar of dat nou echt belangrijk is?

De grootte van de bijenwoning

Het type bijenwoning is van geen belang voor de overwintering. De grootte van de bijenwoning, met name het raatoppervlak, speelt wel een rol. Er moet voldoende ruimte zijn voor broed en voer. Onderzoek toonde aan dat volken die bij de najaarsverzorging twee bakken ter beschikking hadden groter de winter in gingen dan volken die het met één bak moesten doen. Een klein volk groeit in een grote kast niet harder, maar een groot volk wordt wel kleiner als het te weinig raten heeft. In oude literatuur wordt nog wel eens gepleit voor klein overwinteren omdat de bijen de ruimte dan beter warm kunnen houden. Dat is een misvatting, ze houden alleen de tros warm.

Raten en ramen

Op hoeveel ramen overwinteren? De bijen maakt het niet zoveel uit, de imker wel. Veel imkers overwinteren het volk graag op zestien ramen, acht boven en acht onder. De lege ruimtes links en rechts worden met een sluitblok opgevuld. In het voorjaar kan men dan met weinig moeite vier ramen kunstraat inhangen. Een bijkomend voordeel van deze werkwijze is dat men daarmee ruimte krijgt voor het inhangen van de Nassenheiderverdamper om met mierenzuur de varroamijt te bestrijden. Een probleem is nog wel eens dat de volken in het najaar behoorlijk lastig kunnen zijn omdat er geen dracht is en dan geen gemanipuleer met raampjes toelaten. Het kan heel goed gebeuren

dat de welvaart van het volk nog zo groot is dat er niet voldoende lege ramen te vinden zijn. Dan laten we die ramen met broed, honing en stuifmeel hangen en overwintert het volk op 20 ramen.

De reden om bijenvolken niet meer raampjes mee de winter in te geven dan ze kunnen bezetten, is gelegen in het feit dat ze in de wintermaanden de raten buiten de onmiddellijke omgeving van de tros niet onderhouden. Schimmels krijgen dan een kans. Overbodige ramen slaat de imker liever droog op om ze later weer aan de bijen terug te kunnen geven.

Als men na het slingeren van de zomerhoning het volk op 16 ramen heeft gezet en het vervolgens fors gaat voeren, kan het bij grote volken gebeuren dat ze ruimtegebrek krijgen en daarop reageren met het ontwikkelen van zwermplannen. Dit soort ruimtegebrek kan men voorkomen door een lage honingkamer onder de broedkamerbakken te plaatsen. Het effect hiervan is dat de bijen onder het broednest een flinke ruimte hebben zodat ze in een tros onder het broednest kunnen gaan hangen. Zo ervaren ze geen ruimtegebrek.

Volkssterkte in de winter en broeden

De sterkte van het winterbijenvolk is niet zo zeer afhankelijk van veel broeden maar vooral van de productie van vitale, langlevende winterbijen. Voor die vitaliteit is een goede stuifmeeldracht een voorwaarde. Veel imkers zien graag dat bijenvolken laat in het jaar nog flink broeden. Het is nog maar de vraag of dat wel zo gunstig is. We kunnen niet zien of dat broed een goede kwaliteit langlevende winterbijen oplevert of slechts veel kortlevende zomerbijen.

Het lijkt erop dat jonge volken gemakkelijker veel winterbijen opkweken dan oude volken. Met een jong volk wordt bedoeld een volk dat pas na de winter is gevormd: een nazwerm met een jonge moeder, een kunstzwerm met een ingevoerde koningin. Karl Pfefferle noemt ze de renpaarden voor het nieuwe jaar. Misschien komt dat omdat de groeifase van een oud volk in het voorjaar ligt en die van een jong volk in de zomer. Een jong volk heeft geen andere zorgen dan een goede wintersterkte te bereiken met voldoende voedsel in voorraad. We moeten wel in het oog houden dat we hier op een menselijke manier redeneren. Bijen volgen hun eigen aangeboren ontwikkelingsgang en het is wel zeker dat we nog lang niet alle geheimen daarvan kennen.

Oude volken bereiken in augustus soms nog wel eens zo'n omvang dat zwerm drift ontstaat. Dat zijn vast geen inactieve winterbijen die willen gaan zwermen. Een dergelijk volk kan, voordat het oktober is, nog aardig slinken. Het kan heel goed zijn dat er uiteindelijk

minder winterbijen overblijven dan bij een jong volk dat er in augustus een stuk kleiner uitziet. Dit alles maakt dat het wat moeilijk is om aan de hand van het aantal met bijen bezette ramen te bepalen of een volk sterk genoeg is om de winter in te gaan. Zeker is dat een volk dat in augustus te klein is, geen kans heeft op een succesvolle overwintering. Er is onderzocht hoe groot een bijenvolk moet zijn om succesvol de winter door te komen. Dan blijkt dat een bijenvolk dat in oktober 5.000 bijen telt een reële kans heeft op een goede overwintering. Onder de 5.000 bijen wordt die kans kleiner.

Najaarscontrole

Voor wie nog eens goed wil kijken hoe het volk er begin september voor staat, kan de najaarscontrole heel zinvol zijn. De imker let dan vooral op de hoeveelheid voer en de plaats waar het is opgeslagen. Een broedkamerraam dat aan twee zijden volledig gevuld is met verzegeld voer, weegt ongeveer 3,5 kg. Een vierkante decimeter voer aan beide kanten verzegeld weegt ongeveer 500 gram. De hoeveelheid voer kan men schatten met behulp van een raster: Een leeg raampje bespannen met draden op een onderlinge afstand van 10 cm. Leg het op de raampjes met verzegeld voer en tel de vierkante decimeters verzegelde wintervoorraad. Van het broednest hoeven we alleen maar te zien of er gesloten werksterbroed is. Lang niet alle imkers houden een najaarscontrole. Tijdens het voeren en winterklaar maken van het ratenbestand hebben ze genoeg informatie over het volk gekregen: de voedselvoorraad van het volk is groot genoeg en er is nog een leggende koningin. Na deze controle kan men de bijenvolken met rust laten tot het volgende voorjaar. Er is voor de bijen nog voldoende tijd om alle kieren met propolis te dichten. De vliegopening wordt door de bijen soms verkleind met een mengsel van propolis en was. Zelfs open bodems worden (gedeeltelijk) dicht gekit.

Varroabestrijding

Een te gecompliceerd probleem om in een paar woorden een oplossing te geven. Dat hoeft gelukkig ook niet want via uw maandblad is u al veel informatie verstrekt. Thymovar en Apiguard zijn middelen die ingezet kunnen worden door imkers die niet met organische zuren willen werken. Mierenzuur na het slingeren van de zomerhoning en bij het opvoeren al of niet in combinatie met oxaalzuur als winterbehandeling geven ook goede resultaten.

PPO-Bijen verhuist

Tjeerd Blacquièrre, PPO-Bijen

Op 15 september is het zover, dan verhuist PPO-Bijen van de Ambrosiusweg 1 in Hilvarenbeek naar 'Droevendaal' in Wageningen. Voordat nu teveel droefheid op u neerdaalt over de prachtige plek die verlaten moet worden en over de lange traditie (ongeveer een halve eeuw) die verbroken wordt, bedenk dat de zwerm zich daar gaat zetten omdat ze wil overleven.

En dat is goed voor ons, de medewerkers, en voor u, de imkers.

PPO-Bijen verlaat een mooie plek in Brabant, maar krijgt een hele mooie nieuwe plek voor een bijenstand terug op het Biologisch Leer- en Proefbedrijf Droevendaal. We hebben daar geen 'eigen' herkenbaar kantoor meer, maar zitten in een groot gebouw met 400 andere onderzoekers, wat met wat nadelen ook heel veel voordelen geeft. PPO-Bijen zal er in ieder geval alles aan doen om gezien te worden.

Net als nu gaat PPO-Bijen open dagen geven en demonstraties over het behandelen van bijenvolken. Net als nu kunt u uw monsters dode bijen in geval van (ziekte-) problemen opsturen, en net als nu en vroeger kunt u voor vragen terecht bij PPO-Bijen. Voor sommige imkers is het nu wat verder weg, voor andere imkers is het nu eindelijk niet zo vreselijk ver meer naar PPO-Bijen of de Ambrosiushoeve.

Dit jaar komt er geen open dag, maar zodra we een beetje aangegroeid zijn op de nieuwe plek wordt u uitgenodigd om te komen kijken.

Onze adressen:

Bezoekadres: PPO-Bijen, Droevendaalsesteeg 1,
6708 AB Wageningen

Postadres: PPO-Bijen, Postbus 69,
6700 AB Wageningen.

Telefoon: 0317-47 84 80, fax: 0317-47 84 84

E-mail: infobijen.ppo@wur.nl,

Homepage: www.ppo.wur.nl

236

Ab Groote uit Emmen stuurde ons deze foto van een bijennest bevestigd aan een waterreservoir. Dit reservoir staat in Italië in de provincie De Marche in de omgeving van Mora Delba. Het bijennest zit inmiddels twee jaar op deze plek en gaf begin mei 2002 een grote bromzwerm. In de omgeving ondervinden de mensen weinig problemen van dit bijennest. Het blijkt dat een bijenvolk in de vrije natuur in Italië best overlevingskansen heeft en zich jaren kan handhaven.

Bijen- en vlindertuin 'Hollands Midden'

E. Folles, secretaris subver. Hollands Midden

Imkervereniging Hollands Midden heeft in de afgelopen maanden hard gewerkt aan de herbouw van een bijenstal en de inrichting van een Bijen- en Vlindertuin in Reeuwijk. Zaterdag 5 juni werd deze officieel geopend door wethouder H. v.d. Smit van Reeuwijk. De tuin is 500 m² groot en voor het grootste deel beplant. Er is ruimte voor elf bijenkasten binnen en negen bijenkasten buiten.

De heer C.G. Bos van de VBBN onthulde de naam van de stal: 'Vreedendaal', een hommage aan de vorig jaar overleden imker Rob Vreedendaal.

Het gaat niet echt goed met de bijen in Nederland. Daarom willen de imkers voorlichting geven, vertellen over het nut van de bijen en beginnende imkers begeleiden. Ook is het de bedoeling dat hier schoolkinderen worden ontvangen voor een bijenles in de praktijk.

U vindt de Bijen- en vlindertuin op het bedrijventerrein Zoutman in Reeuwijk-brug, achter de Van Leeuwenhoekstraat 23. De tuin is iedere laatste zaterdag van de maand voor iedereen geopend van 09.00-12.00 uur.

Arie Groenendijk bezig met leerlingen van groep 7 van basisschool 'De Venen'. Foto: mw. Groenendijk.

Groepen kunnen een afspraak maken met Sake Kuipers, 0182-39 54 17 of Arie Groenendijk, 0182-39 30 16.

Voor andere informatie kunt u contact opnemen met Engbert Folles, 0182-53 13 83, E: engbert@folles.nl U kunt de website van 'Midden Holland' vinden onder 'bijenhouden'.

237

Rik Oldeven

Weten en wetten

In Oost-Nederland 'wet' een imker iets niet of niet zeker, als in West-Nederland een bijenhouder iets zeker of zeker niet weet. 'Wetten' is Neder-Saksisch (Achterhoeks o.a.); weten is Hollands. Het betekent hetzelfde, m.i. ook op grond van het (taal-)feit dat wetten (voorschriften) en weten veel met elkaar te maken hebben. Wie de wet stelt, meent het ook te weten.

Hoewel ook imkers te maken hebben met wetten, zoals de Bijenwet of de Honingwet (nu Honingbesluit), is hun doen en laten met bijen voornamelijk gebaseerd op weten. Bijen daarentegen handelen in overeenstemming met hun door de evolutie beklonken wetten.

'Nou weet ik het zeker', zei mijn maatje. Hij had zijn aangeblazen doppen laten afmaken in een groot en gezond pleegvolk boven het rooster.

Vier van de vijftien was het resultaat. Ik had vijftien doppen van diezelfde serie in een armzalig, moerloos volkje gehangen: dertien van de vijftien. 'Met een moerloos volk werkt het dus beter dan met een pleegvolk. Dat zie je dan maar weer. Ze schrijven maar wat. Eigen ervaring is de beste schoolmeester.'

Dat weten en wetten ook van elkaar verschillen bleek bij een nadere nauwkeurige inspectie. Wat bleek? Hij had per abuis in plaats van een koninginnenrooster een darrenrooster in zijn pleegvolk gelegd. Ja, en dan treden onverbiddeijk de wetten van de bijen in werking. Hij kon nog tevreden zijn met zijn vier gesloten doppen.

De moraal? Het zeker weten van de imker staat en valt met het weet hebben van de wetten van de bijen.

Landingsbaan ook voor bijen

Jan J. Speelziek

Een dezer dagen mocht ik een paar gasten verwelkomen, die juist gearriveerd waren op de luchthaven Teuge. Zij spraken er hun bewondering over uit. Nog nooit was dit vliegveld, vanuit de lucht gezien, zo fraai gehuld in een ware bloemenzee. Hun eerste vraag was dan ook: wat is hier aan de hand?

Oorspronkelijk heette het huidige vliegveld 'De Zanden' (ca. 60 ha), in het verleden ontstaan door aangewaaid stuifzand, afkomstig van de Veluwe. Vóór 1935 stonden er nog een paar boerenbedrijven die op deze armetierige zandgrond nauwelijks een bestaansmogelijkheid hadden. Een bestemming voor luchthaven was derhalve meer op zijn plaats.

Naast het gebruik als luchthaven trachtte men buiten het gebied van de start- en landingsbanen een soort 'weidelandschap' in stand te houden, waarvan het gras na het oogsten in voederkuilen werd opgeslagen bij een aangrenzende boerderij. Om hierbij acceptabele resultaten te verkrijgen, werd het grote oppervlak daartoe regelmatig met drijfmest geïnjecteerd, zodat de oogst aan gras enigermate rendabel werd. Een nadeel daarvan was dat de grond vetter werd en er legio regenwormen verschenen, die op hun beurt weer een ware attractie vormden voor Kievieten, kraaien, meeuwen en andere vogels. Met die vogelinvasie op de luchthaven was men helemaal niet gelukkig; die horen daar nu eenmaal uit veiligheidsoverwegingen beslist niet thuis.

Ernstige verschraling

Daardoor ontstond er min of meer automatisch een milieuvriendelijke oplossing: geen bemesting, geen vette grond, geen wormen en geen vogels. De productie van gras verschaalde dan ook in snel tempo en liep sterk terug, waardoor bovendien het veelvuldige maaien niet meer nodig was. In plaats van gras kwamen er daardoor, met name in het voorjaar, een paar sympathieke bloemsoorten massaal uit de grond, t.w. diverse soorten paardebloemen (gele hoofdjes met straalbloemen, zijnde langbloeiers), pinksterbloemen (lila en wit), alsmede de eerste groepen madeliefjes, die merendeels gelijktijdig bloeien. Dat deze bloemenpracht in korte tijd zo'n omvang zou aannemen had niemand verwacht. Het frappante was, dat er zonder ingrijpen, op natuurlijke wijze hele velden paarde-, pinkster- en andere bloemen verschenen. De eerste indruk bij menigeen was, dat deze gele en lila bloemvelden bewust waren ingezaaid. De 'ernstige verschraling' van de grond was er in feite de oorzaak van, dat zowel de paarde- als pinksterbloemen ogenschijnlijk elk hun eigen veldjes creëerden, waardoor menigeen de indruk kreeg, dat het hier om ingezaaide velden ging. Samenvattend is hier dus sprake van een fraaie en milieuvriendelijke ontwikkeling, ten gevolge waarvan een paar in de nabijheid wonende imkers het afgelopen voorjaar een zeer grote honingooft wisten te behalen.

Nieuwe opleiding voor leraren bijenteelt

In september 1999 werd in het maandblad voor de eerste keer sinds lang gewag gemaakt van een nieuwe opleiding voor leraren bijenteelt. Deze cursus is door 18 imkers met succes gevolgd. De commissie onderwijs wil in 2005 met een tweede cursus van start gaan.

Voor de toekomst en voor de kwaliteit van de bijenhouderij in Nederland is het van belang dat er voortdurend cursussen gegeven worden aan geïnteresseerden zodat er steeds aanwas is met nieuwe imkers. Voor het in stand houden van deze cursussen is een goed lerarenkorps nodig van leraren die op de hoogte zijn van de nieuwste ontwikkelingen en inzichten in de bijenhouderij.

De cursus bestaat uit een A- en een B-gedeelte. Voor elk deel wordt één cursusjaar gereserveerd. Na het A-deel heeft men zoveel kennis dat men de basiscursus bijenteelt kan geven. Na het volgen van het B-deel kan men ook lesgeven aan de vervolgcursus bijenteelt en sommige andere meer specialistische cursussen. Elk onderdeel bestaat uit een aantal modules die door verschillende deskundige docenten worden gegeven. Naast de lessen en de daaruit voortkomende taken, krijgt men ook opdrachten tot zelfstudie. De vaardigheid van het lesgeven zelf zal een belangrijk onderdeel zijn van de opleiding. De beide cursusdelen zullen met een examen worden afgesloten.

Doelgroep

Er zijn verschillende doelgroepen waarvoor deze opleiding bestemd is:

- leraren diervverzorging die bijscholing willen krijgen voor het geven van cursussen bijenteelt.
- leraren op diverse scholen die imker zijn en cursussen bijenteelt willen gaan geven.
- ervaren imkers zonder enige onderwijsbevoegdheid. Het lesgeven zal voor hen een onderdeel zijn van het examen.

Eisen aan de deelnemers

De algemene toelatingseisen zijn:

- de basiscursus en de vervolgcursus bijenteelt moet met goed resultaat gevolgd zijn.
- ten minste vijf jaar bijenhouden met meer dan twee volken.
- de deelnemer moet in staat zijn Engelse of Duitse teksten te lezen.

Met elke aspirant deelnemer kan door de cursusleiding

een toelatingsgesprek worden gevoerd (met name bij afwijking van de toelatingseisen) waarin aan de orde komen: motivatie, kennis, interesse, verwachtingen, ervaring als imker en didactische vaardigheden.

De A-cursus zal naar verwachting 60 lesuren bevatten. 36 uur theorie en 24 uur praktijk. Daarnaast moet gerekend worden op 20-25 uren zelfstudie.

De modules van het A-gedeelte zijn: vakdidactiek, biologie van de honingbij, werken met bijen, bijengezondheidszorg, bijenproducten, bijen en milieu.

Voor het A-gedeelte moet gerekend worden op een financiële bijdrage van circa €380,- per cursist.

Aanmelding

Voor meer informatie over de inhoud van de cursus kan bij het secretariaat van de VBBN een brochure aanvragen. Hier zijn ook de aanmeldingsformulieren te verkrijgen.

Secretariaat VBBN, Postbus 90, 6720 AB Bennekom, 0317-42 24 22, fax 0317-42 41 80, E: redactie@vbbn.nl

advertentie

**IMKERSHOP
'HET
BIJENHUIS'**

Een imker met verstand
wordt bij Het Bijenhuis vaste klant

Voor snelle bestelservice

tel 0317 422 733

fax 0317 424 180

e-mail bijenhuis@vbbn.nl

Grintweg 273

6704 AP Wageningen

online winkelen bij www.vbbn.nl

Tuten van de moeder in doodsstrijd?

Deze maand een verhaal uit de Zeister bijentuin van Astrid Schoots over tutenen: klank met vele kleuren.

In de maand mei gebeurt er veel in en rond de bijenvolken. 's Avonds kuier ik dan nog wat door de tuin naar de bijenstal. Dat doe ik tegen de schemering, maar net zo lief in het donker om een uur of elf. Op een afstand hoor je al dat de bijen op de vliegplanken staan te ventileren, en de warme nectardamp komt je in vlagen tegemoet. Vooral op warme avonden is de hele omgeving in een heerlijk bedwelmende geur gedompeld. Dan leg ik bij de kasten mijn oor te luisteren bovenop de dekplank of onder bij het gaas van de open schuifla: daar hoor je alle geritsel, gebrom en 'gemompel' alsof je midden in het volk zit.

Zilveren klank van een verre trompet

In de tijd dat ik alleen met zwermcelmoeren werkte en daarom niet nauwkeurig het moment van het uitlopen van de doppen wist, heb ik bij de kasten heel wat halfuurtjes in het schemerdonker doorgebracht, op mijn hurken gezeten en met ingehouden adem luisterend naar alle varianten van tutenen en kwaken: Hoe vitaal klinkt het tutenen en met welke tussenpozen, hoe snel beweegt de tuteaar zich door de kast, hoeveel kwakers antwoorden er, hoe zwak of krachtig zijn de antwoorden? En na het doppen breken: hoeveel tuteaars hoor ik nog, hoe klinken ze door elkaar? Zo heb ik mogen ontdekken dat er vele variaties in klank kunnen zijn. Natuurlijk wordt de geluidskwaliteit beïnvloed door de gehoorsafstand tot de tuteaar, en door het al dan niet in de dop zitten, maar dat is niet het enige. Men leest vaak dat kwaken in feite hetzelfde is als tutenen, alleen wordt het geluid dan door de moerdop vervormd. Deze dopcelwand zal zeker het geluid dempen en ook heeft de moeder dan misschien minder bewegingsvrijheid voor haar borststukresonantie, maar alleen al vanuit de toonduur denk ik dat de vergelijking onwaar is. Want na een aanloopje met wat kortere tonen klinkt het tutenen vaak met lange en gestrekte uitroepen. En kwaken: dat heet niet voor niets kwaken, zo klinkt het.

Otto de Kat citeert de prachtige woorden van M. Maeterlinck in zijn boekje 'Bijenjaar': *'...die koninklijke kreet, die dreigende klacht die gelijkt op de zilveren klank van een verre trompet'*.

Prachtig, en dat in de verder zo stille nacht.

Hoog en schril getuter

Gisteravond laat was ik weer aan het luisteren, maar ik hoorde nu tutevarianten die ik nooit eerder gehoord heb. Ik had in enkele hopeloos moederloos gemaakte volken onbevuchte en gemerkte carnica moertjes ingevoerd: de kooitjes had ik een dag verzegeld gelaten, daarna moesten de bijen nog een kleine dag door het voederdeeg heen eten.

Ik denk dat de moeren inmiddels meer dan twaalf uur vrij waren. In één kast hoorde ik de moeder zachtjes maar duidelijk en regelmatig tutenen; in een andere kast klonk het tutenen echter hees en zacht: het leek zelfs een beetje op het geluid dat werksters ook in uitzonderlijke gevallen kunnen voortbrengen (zie BIJEN 12(12): 438-350 (2003)). Ik vond het een erg verwarrend geluid: wat was hier aan de hand?

Na ongeveer vijf minuten veranderde het geluid, ik hoorde korte tuteerstoten, harde afgebroken haast ruwe kreten. Dit halve getuter klonk in hoog tempo, snel afwisselend links of rechts in de kast.

Het klonk als een moeder die belaagd en heen en weer gejaagd wordt: het klonk als een moeder in nood. Ik weet dat je aan bijen geen menselijke emoties moet toeschrijven, en dat vermijd ik dan ook, maar ik kon dit nauwelijks anders interpreteren.

Het speelde zich af in een dubbelwandige kast die ik aan het ombouwen ben naar hoge combiramen, dus de onderkant van de kast (waar nog enkele kleinere broedramen hangen) is niet helemaal gevuld: daardoor ontstaan enorme resonantieruimtes die het geluid versterken.

Het ging er heftig aan toe: het getuter werd hoog en schril. Op een gegeven moment klonk een zwaar 'plok' op de gaasbodem. Ik hoopte almaar opnieuw het getuter te horen, en dat er alleen maar een dikke verzwakte dar naar beneden was gevallen... Maar in de tien minuten erna hoorde ik niets meer wat er op leek. Afwachten dus tot de volgende ochtend. En inderdaad, 's morgens lag de koningin op de tegels voor de kast, met krom achterlijf en gehavende vleugels. Toen ik haar een poosje in mijn hand hield, begonnen de pootjes te trillen en probeerde ze haar voelsprietten te reinigen. Ze waggelde wat over mijn hand, maar het achterlijf bleef krom, de achterpoten bewegingloos meeslepend. Als ik haar wat opwarmde met mijn adem, reageerde ze met het uitsteken van de angel, net als werksters in zo'n situatie doen. Die

angel zag er stomp uit en leek mij afgebroken, maar ik ken koninginengels alleen van bijenfilms.

Vragen

Behalve met een bedrukt gevoel blijf ik ook met enkele vragen zitten:

- Tutert een koningin ook bij gevechten (met werksters of jonge moeren)?
- Kun je het tuten soms ook zien als een noodkreet, aangezien het tuten midden in de strijd met werksters toch niet functioneel lijkt: er zijn immers geen concurrerende zusters.
- Hoe komt het dat een koningin nog zolang zwakjes blijft leven na -dat neem ik aan- werkstersteken?
- En natuurlijk de imkertechnische vraag: waarom zouden de werksters haar niet geaccepteerd hebben? Maar daarvoor zijn vele mogelijkheden, dat is iets voor een andere rubriek.

Reactie van Hayo Velthuis

Wat heerlijk om 's avonds om elf uur het oor te luisteren te kunnen leggen tegen de bijenkast en dan alle geluiden te kunnen horen. Als ik het doe bij mijn bijen hoor ik vooral verkeerslawaaï, alleen op de zondagmorgen is in mijn omgeving wat van deze bijentaal te horen. En ik ben ook al lang niet meer lenig genoeg om mijn oor onder de open schuifla te leggen. Om jaloers van te worden!

Tuten met energie, vaart en dominantie

Het tuten en kwaken van koninginnen, ter voorbereiding op het zwermen dan wel als onderdeel van het elimineren van concurrerende jonge moeren, kun je ook wel horen mét verkeerslawaaï om je heen. Met name de vrij rondlopende koningin, de tuter, laat haar aanwezigheid met energie blijken. Ze loopt over de raat, vaak in een hoog tempo, en als ze stopt drukt ze het lichaam tegen de raat en maakt het tuutgeluid, een enige malen herhaald signaal. Na het lezen van de beschrijving van Astrid ('na een aanloopje met wat kortere tonen klinkt het tuten vaak met lange en gestrekte roepen') was ik even in verwarring, in mijn herinnering was het juist andersom: in mijn herinnering bestaat de reeks uit een eerste geluidsstoot van ongeveer een seconde lang, gevolgd door een reeks kortere. In het beroemde boekwerk van Speelziek, Beetsma en vele anderen (Imkersencyclopedie voor Nederland en België) lees ik tot mijn vreugde onder het lemma Tuten en kwaken: 'De eerst uitgekomen koningin loopt over de raat, terwijl zij een helder

Luisteren naar tuten en kwaken. Foto: A. van Oosten

tutend geluid maakt. Iedere tuutserie duurt ca. 4-5 seconden. Die begint steeds met een lange stoot van ca. 1 seconde, gevolgd door een aantal korte tuutstoten van 0,3-0,4 seconde, gescheiden door pauzes van 0,2 seconde. De toonhoogte is ongeveer 1200 Herz'.

Je merkt ongetwijfeld een verschilletje op, in mijn herinnering staat ze stil als ze tuut en dat klopt niet met deze beschrijving. Tijdens de controle van een bak met rijpe doppen vond ik onlangs de tutende moeder op een kantraam, terwijl ze even later te horen was aan de andere kant van die bak. Alsof er twee tegelijkertijd rondliepen. Maar het was er maar eentje en het liet zien hoe snel zo'n koningin zich verplaatst. Met alle vertoon van dominantie.

Tuten vanaf een dag oud

Het komt wel voor dat bij het scheiden van twee bakken een aantal rijpe doppen worden opengetrokken en dat er dan verschillende moeren tegelijkertijd uit-

lopen (hetzelfde gebeurt tijdens het uit de kast trekken van een zwerm), maar zulke moeren tuten niet: dat gedrag vertonen ze pas als ze tenminste een dag oud zijn. Wie koninginnen teelt en de doppen in de broedstoof laat uitlopen, kent ook wel het verschijnsel dat moeren in de broedstoof gaan tuten, ook zij doen het pas als ze al wat ouder zijn. Die broedstoofsituatie laat zien dat tuten niet door omringende werksters wordt opgewekt, de moeren doen het geheel uit zichzelf. Kwaken klinkt wat bescheidener. Het is het antwoord van nog in de dop zittende, rijpe moeren, op het tuten van hun vrije zuster. Zulke moeren zullen ook al een dagje ouder zijn, ze kunnen niet uitlopen omdat de werksters dat niet toestaan, maar ze worden wel gevoerd via het spleetje dat ze in de celdeksel hebben geknaagd. Ze zitten klaar om naar buiten te gaan mocht het tot zwermen komen, hetzij om mee te vliegen, hetzij om in het thuisblijvende deel van het volk te blijven. Vermenigvuldigen houdt voor bijen nu eenmaal delen in, veel vanzelfsprekender dan het bij de mens is. Ze maken het geluid met hetzelfde instrument als hun kwakende grote zus, de vliegspieren, maar hun geluid is van een lager toontje: 1000 Herz zegt mijn encyclopedie. Ik vermoed dat de hogere tonen worden weggefilterd.

Toonhoogte en -duur, de sterkte en het patroon

In het verhaal van Astrid zit een ander interessant aspect: bij haar werd een moeder vermoord en zij hoort daarbij de koningin tuten. Nou, dat was niet omdat het moertje of het volk wilde zwermen, er waren immers geen concurrenten, en ze deed het blijkbaar ook niet uit 'vrije wil'. Nee, deze moeder werd belaagd, en ze deed het met een benauwd stemmetje: 'zachtjes maar duidelijk, hees en zacht, later harde, afgebroken haast ruwe kreten', zo schrijft Astrid. Weer wat later in het moordproces werd het getuter 'hoog en schrill'. En even daarna is het afgelopen met haar. Plok, is het laatste dat Astrid hoorde op die mooie, rustige avond in mei. Geluidsproductie van bijen kan maar op één manier, namelijk door het in vibratie brengen van het borststuk door samentrekkingen van de vliegspieren. Dan is er in principe maar één geluid mogelijk, de grootte van het borststuk bepaalt de vibratiefrequentie. Toch is er, zoals al bleek bij de vergelijking van tuten en kwaken, verschil mogelijk in de toonhoogte, waarvoor ik de verklaring niet weet, en natuurlijk is er ook verschil mogelijk in de duur, in de sterkte, en in het patroontje wanneer het geluid in stootjes wordt geproduceerd. Wanneer koninginnen worden ingebald, of door mensenhanden worden vastgepakt, kunnen ze geluid maken. Dat lijkt dan natuurlijk wat op het

tuutgeluid, maar er ontbreekt dan het karakteristieke reeksje, bestaande uit een lange stoot, gevolgd door een serie kortere stoten. Het is geen noodkreet in de zin dat er om hulp wordt geroepen, want hulp komt er niet, nooit.

Wel is het misschien, als dominantiesignaal, een middel om de agressie van de aanvallende werksters te verminderen, al heb ik nooit gezien dat een werkster daarna het vleugeltje of pootje dat ze in haar kaken hield losliet. Een door werksters vastgepakte moeder lijkt er het beste aan te doen stil te blijven zitten tot het onaangename gedrag van de werksters is overgewaaid. Ik denk dat ze intussen flink geurstoffen produceert. Bij die jonge koninginnen gaat het dan om de geurstoffen van het achterlijf, dat ze hebben opgeblazen om het zo groot mogelijk te maken en waarvoor de werksters altijd veel belangstelling hebben.

Reflexbewegingen

Omdat het zenuwstelsel van insecten over het hele lichaam is verdeeld, kan een insect dat wij klinisch dood zouden noemen nog wel allerlei kleine bewegingen maken, zoals met de pootleden trillen. Het centrale commando zit weliswaar in de kop, maar de zenuwknopen die in elk segment in de zenuwstreng van het lichaam zitten hebben de controle over de plaatselijke gebeurtenissen. Zij kunnen dus reflexbewegingen blijven opwekken nadat de verbinding met de grote centrale is verbroken. Je ziet soms een onthoofde bij nog wel een eindje lopen!

Heeft u iets wonderlijks meegemaakt bij de bijen? Laat andere imkers ervan meegenieten! De redactie nodigt u uit om uw waarneming op te sturen per brief, schijf of E-mail aan schoots7@zonnet.nl of redactie@vbbn.nl. Hayo Velthuis kan er een aanvullende of toelichtende reactie op geven.

'Zoete potten kijken'

Ton Thissen

Als de redactie van een maandblad als BIJEN wordt uitgenodigd verslag te doen van – in dit geval – de feestelijke opening van een honingpottententoonstelling (op 15 mei jl. in Fort Vuren, Gorinchem) en om een of andere (plausibele) reden daarop niet ingaat, is dat journalistiek gezien niet in de haak. Men moet het ijzer smeden als het heet is. Met name in de nieuwsgaring. Toch kan een nabeschouwing als een zelfopgelegde straf voor het verzuim, ook zo zijn voordelen hebben. De organisatoren hebben op 16 juni – de dag van dit interview – enige afstand genomen van hun initiatief. Zij zijn er desgevraagd nog steeds heel tevreden over, maar hebben uit het een en ander ook een paar conclusies getrokken.

Ik spreek met een der initiatiefnemers en organisatoren: Gerda Passe aan de Lingsedijk in Gorinchem. Maar niet zonder ook meteen haar maatje in deze te noemen: Trudy van Es. Beiden zijn bijenhoudsters sinds een jaar of acht en bestuursleden van de VBBN-afdeling Gorinchem en omstreken. 'Ik ben nogal biologisch aangelegd' zegt Gerda 'en ik vind dat bijen een toegevoegde waarde hebben. Heel concreet: ze bestuiven mijn fruitbomen in mijn boomgaardje, maar ze voegen ook iets toe aan je leven: je ogen gaan open voor allerlei aspecten van de natuur. Bij kinderen kun je dat goed merken. Ik nodig nog wel eens een schoolklas uit voor een praatje over de bijen in mijn tuin. Als je dan ook nog een pas geschepte zwerm kunt laten zien, maakt dat misschien wel een onuitwisbare indruk'.

Vooraf pottenbaksters

Maar we moeten het hebben over de honingpottententoonstelling van 15 t/m 29 mei in Fort Vuren. Hoe kom je op zo'n idee? Gerda: 'Er was in Vuren bij galerie De Kever van mevrouw Geri Graafland een tentoonstelling van nestkastjes. Mevrouw Geri Graafland is pottenbakster en geeft daarin ook les. Ook omdat ik al jaren honingpotten verzamel, ontstond het idee iets te doen met honingpotten, keramische potten dus. We schreven aanvankelijk een grote groep professionele keramisten aan. Dat bleek al gauw de verkeerde categorie. Maar via hen kwamen we terecht bij de amateur-pottenbakkers of liever -pottenbaksters: 90% van de uiteindelijke deelnemers bleek vrouw te zijn. De meesten van hen maakten deel uit van een groep

cursisten onder leiding van een professionele pottenbakker met een atelier. De omgeving van Gorinchem was flink vertegenwoordigd, maar ook kwamen er groepen uit bv. Zoetermeer en Wassenaar. Op de tentoonstelling waren zelfs potten uit Frankrijk te bewonderen'.

Regels en eisen

Welke regels waren aan de deelneming en welke eisen waren aan de pot gesteld? 'Wat de deelneming betreft: men moest zich vóór 1 januari 2004 inschrijven en de pot (maximaal 3) op 14 mei 2004 inleveren. Op niet-inlevering stond een sanctie van €20,-. Wie een pot verkocht (prijs door de keramist zelf vast te stellen) diende 20% van de verkoopprijs af te dragen aan de organisatie. Aan de pot waren maar twee eisen gesteld: hij moest gebruikt kunnen worden als honingpot en moest dus van binnen met loodvrij glazuur behandeld zijn'.

Die sanctie van €20,- en die 20% stuitte dat de keramisten niet tegen de borst? 'We hebben er niets van gemerkt. Men wist natuurlijk wel dat we in Fort Vuren ruimte moesten huren en dat de inrichting van de tentoonstelling en de PR daaromheen geld gingen kosten. Bovendien was voor de bezoekers de entree vrij. Als je dit soort zaken vooraf duidelijk uit- en afspreekt, gaat dat meestal goed'.

Saamhorigheid

Tenslotte stonden er op 15 mei 106 potten uitgesteld, een mooi resultaat. Wat heeft tot dat resultaat bijgedragen? Gerda: 'Twee dingen, denk ik. Vanaf september 2003 – de start – tot en met 14 mei hebben wij als organisatoren steeds contact gehouden met de keramisten. Telkens weer verschaften wij hun – mondeling of schriftelijk – informatie over de gang van zaken. Zo hielden we het vuurtje aan en hoog. Wat zeker ook bijgedragen heeft zijn onze uitnodigingen om naar onze bijen te komen kijken. Iedereen weet wel zo'n beetje hoe brood gebakken wordt. Een broodtrommel kun je ook zonder een bezoek aan een bakkerij ontwerpen. Bij een honingpot ligt dat toch anders: er is geen sprake van menselijke inbreng bij het maken van het product honing. Het enige wat de imker doet is ontzegelen, slingeren, zeven en vullen. Ik denk dat deze gedachte bij menig keramist inspirerend gewerkt heeft'.

Ze zijn lid van de VBBN afdeling Gorinchem en om-

De tentoonstelling wordt ingericht (foto: G. Passe).

streken. Heeft de afdeling nog wat kunnen betekenen voor hun initiatief? 'Op een afdelingavond hebben we om medewerking gevraagd. Een van onze leden, de heer Hak, heeft een medewerkster, Luciënne Bloemendaal, die onze poster heeft bedacht en ontworpen. De heer Hak heeft die vervolgens gesponsord. Dat had ons anders veel geld gekost, want het was een mooie poster, waarvan we overigens zelf de titel hebben bedacht. En ja, wat de vereniging betreft, het vergaat onze vereniging net zoals alle andere, ook niet-bijenhoudersverenigingen: er is in onze dagen weinig saamhorigheidsgevoel en het is moeilijk aan gedreven bestuursleden te komen. Het zit hem in beetje in deze tijd van individualisering. Als het de mensen goed gaat is saamhorigheid vaak ver te zoeken. Toch moeten dit soort initiatieven uitvoerbaar blijven. Het komt dan vaak op een paar mensen neer, maar die ontlenen daar wel hun psychisch inkomen aan. En daar is in ons geval niks mis mee'.

Conclusies

Helemaal tevreden dus? 'In ieder geval wel over het aantal bezoekers. 300 in 14 dagen en over hun reacties en over de opening op 15 mei. Er waren zo'n 80 mensen – het merendeel keramisten – bij die opening betrokken. Of liever: die 80 mensen hebben zelf de opening verricht. Een beetje traditioneel misschien met het oplaten van ieder een ballon, maar

toch ... saamhorig waren we wel'.

Is er nog geëvalueerd? 'Ja, zeker. Onze voornaamste conclusies zijn: deze activiteit is herhaalbaar over enkele jaren. De expositie moet dan wat langer duren en tijdens de expositie moet er meer informatie gegeven worden over de bijen en hun honing.'

Napraat

Als het na zo'n anderhalf uur erg gezellig geworden is, wil je het ook nog wel over andere met bijenhouden samenhangende zaken hebben. Bijvoorbeeld over het verschil in imkeren tussen mannen en vrouwen: mannen die voornamelijk technisch imkeren; vrouwen die meer op hun gevoel bijhouden. Zo zijn mannen meer met koninginnenteelt bezig, terwijl Gerda nog nooit een koninginnenteeltster heeft ontmoet.

Over ook nog het blad BIJEN, waarin zij het biologisch-dynamisch imkeren mist. Ze vindt het vreemd dat daar in BIJEN nooit aandacht aan besteed wordt, terwijl elke imker zijn voordeel kan doen met de andere denkbeelden die daar heersen.

Voorbeeld? 'Neem nou de zwerm. De natuurlijke zwerm en de kunstzwerm. Die worden in de traditionele imkerij meestal over één kan geschoren. Maar er zit vanuit het volk bekeken wel een wereld van verschil tussen. De natuurzwerm is een harmonisch geheel; de kunstzwerm is een door de imker bijeengeraapte afsplitsing'. Over saamhorigheid gesproken ...

20e Ruil- en verkoopbeurs Bunnik/Houten

De VBBN Bijenhoudersvereniging Bunnik/Houten e.o. houdt haar 20^e Ruil- en Verkoopbeurs, tevens Drachtplantenbeurs op zaterdag 20 november 2004. Aan deze jubileumruilbeurs met natuurlijk de gebruikelijke ruil- en verkoopactiviteiten, die wat uitgebreider zullen zijn dan de afgelopen jaren en waarvoor iedereen van harte welkom is, hebben we een extra tintje gegeven.

Deze dag staat bij ons in het teken van de presentatie van honing en andere bijen- en imkerproducten. In plaats van een officiële honingkeuring hebben we een wedstrijd uitgeschreven, waarbij de presentatie van honing en andere bijen- en imkerproducten centraal staan. Als u met een inzending komt om aan de wedstrijd mee te doen, kunt u natuurlijk alleen honing meenemen, maar naast (of i.p.v.) honing kan uw inzending ook bestaan uit was, propolis, koninginnen-gelei, boenwas, vlechtwerk, foto's, borduurwerk, tekeningen, drachtplanten enz., enz. De inzending moet een goed verzorgd geheel vormen en mag maximaal 1 m² / 1 m³ groot zijn. De grootte van de inzending is niet bepalend voor de uitslag van de wedstrijd, wél de manier van presenteren en de zorgvuldigheid waarmee dit is gebeurd.

Hoe wel het geen honingkeuring is zoals u gewend bent, zullen er toch een aantal honingkeurmeesters en andere deskundigen aanwezig zijn. Zij zullen aan de hand van monsters van uw inzending een uitleg geven over honingsoorten en over de juiste verwerking hiervan. Zij zullen nog eens duidelijk aangeven waar een goede honingpresentatie aan moet voldoen. Ook hoe men met een refractometer werkt en wat er op een etiket moet staan.

Stuifmeelonderzoek

Tevens bestaat de mogelijkheid om aan uw eigen honing stuifmeelonderzoek te laten doen. En daar er ook niet-imkers zullen komen, zullen er ramen ontzegeld worden, zal er geslingerd worden en de honing in potjes worden gedaan. Verder zijn er foto's en honingetiketten te bewonderen. Aanwezig zullen ook zijn: Imkersbedrijf De Werkbij en de Bijenpostzegelclub.

De inzending, de toegang en de koffie zijn geheel gratis. Er is ruime parkeergelegenheid.

Aanvang

De ruilbeurs en de wedstrijd 'het opmaken en presenteren van honing en andere bijen- en imkerproducten' beginnen om 13.00 uur. Sluiting is 16.00 uur.

Locatie

De locatie van onze Ruilbeurs zal een andere zijn dan u gewend bent. Ons nieuwe adres is het Sociaal Cultureel Centrum Nieuwoord, Notengarde 3 (in de wijk 'de Gaarde') te Houten. Telefoon 030-6376264.

Routebeschrijving naar onze nieuwe locatie:

- Komend van de A12 of de A27 neemt u de afslag Houten
- Rijd naar de Rondweg van Houten, ga de wijk 'de Gaarde' in en volg verder de borden die u naar Nieuwoord zullen leiden.

Inlichtingen bij de secretaris, H.A. van Dam, telefoon 0343 – 561598.

Heete pootjes

*Een schalkaard had een bie gevaân
en hield ze bij heur vleren:
'Komt hier! - hij zag een jongske staan! -
komt hier mijn knappe kerel!
Hier heb ik zulk een schoon fatsoen
van beestje, ik wil't u geven:
past op maar van 't niet dood te doen,
en laat het beestje leven.
Kom aan; jen hand; doet toe, 't vliegt weg;
doet toe, want 't gaat ontsnappen!
't Kind hield zijn handtje toe: 'Nie'waar,
hoe schoon dat is, hoe lieflijk!
Ha! 't kindtje wierd te laat gewaar
Hoe schoon en hoe bedrieglijk.
Het liet het beestje los, en 't loeg
de trantjes uit zijn oogskes,
en zei 't: 'Het beestje is schoon genoeg,
maar 't heeft zulke heete pootjes.'*

Guido Gezelle (Liederen, uit: Guido Gezelle's Volledige Werken, deel II, L.J. Veen, Amsterdam, 1930)

Piet Muntjewerf, Zuidoostbeemster

Bij gepraat (30)

Eric Blankert, voorzitter ABTB

Op zaterdag 19 juni vond ons jaarlijkse bondsuitstapje plaats ter versterking van de onderlinge banden van de afdelingen. De reis ging ditmaal naar het zaad- en veredelingsbedrijf Rijk Zwaan waar we rondgeleid werden door R. Driesen. Na een hartelijke ontvangst, waarvoor wij de directie dankbaar zijn, zagen wij een instructiefilm van het bedrijf.

In een winkel in 1924 in Rotterdam begonnen met de verkoop van tuin- en landbouwzaden is het bedrijf uitgegroeid tot een modern commercieel bedrijf waar vele miljoenen in omgaan en waar termen en begrippen als totaalconcept, zaadverbetering op eigenschappen of nieuw product, teeltbegeleiding, teeltregistratie, point-of-sale checks, ketenmanagement en 4-seasons concepten hoogtij vieren. Ruim 800 rassen van bijna 35 verschillende groentegewassen, geschikt voor glas- en vollegrondsteelt maar ook speciaal voor de akkerbouwmatige en verwerkende industrie. De informatiefilm werpt een ander licht op de productieketen en de hieraan bestede zorg vanaf het zaad tot aan de groenten of akkerbouwproducten op ons bord.

Een nieuw ras vergt een ontwikkelingstijd van ongeveer twaalf jaar.

De inzet van bijen, solitaire insecten en vliegen in vliegkooien voor de bestuiving van de zaadteeltgewassen is van een groot economisch belang waarbij de inzet van insecten op het juiste moment vitaal kan zijn. Zo dient een bestuivingimker als dhr. V.d. Drift over voldoende sterke volken te beschikken die op elk gewenst moment ingezet kunnen worden.

Op zijn stal en bedrijf werden wij uiterst vriendelijk ontvangen en voor het afscheid al voorbereid op de voetbalwedstrijd Nederland - Tsjechië. Zijn bedrijfsvoering ingegeven door een commerciële doelstelling staat niet model voor de huidige imkerij maar geeft wel een beeld van eisen die aan een bestuivingimker kunnen worden gesteld.

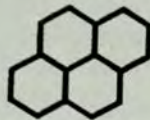
• Overeenkomstig afspraken in de Bedrijfsraad heb ik op woensdag 23 juni samen met D. van Houwelingen en de secretaris van de Bedrijfsraad C. Roelen de archiefstukken helpen ordenen. Wanneer je in deze stukken zit te bladeren en te lezen kom je de geschiedenis van vele jaren bijenteelt tegen. Ware het niet dat ik gedwongen zal zijn tot mijn vijftenzestigste te werken, dan sloot ik mij op in de archieven van de ZITO en de bibliotheek van PPO-Bijen om een boek te schrijven over de historie (en haar markante personen) van de bijenteelt in de 20e eeuw. Zeker zal de huidige secretaris van de Bedrijfsraad hierin voorkomen die evenals de standsorganisaties ZLTO, LLTB en ABTB achter de schermen vaak veel en goed werk hebben verricht in de contacten met de overheid en het verkrijgen van subsidies.

• Op 1 juli jl. zag ik Tjeerd Blacquièr in een programma

van TV-Gelderland waarin hij al werkend in een bijenvolk zijn verontrusting uitsprak over de bijenteelt en de varroamijbesmettingen. Alhoewel ik graag de bijenhouderij ook eens positief in het nieuws wil horen denk ik toch dat dit soort uitzendingen kunnen bijdragen aan het kweken van begrip voor de moeilijke situatie waarin de bijenhouders verkeren.

• Zaterdag 3 juli reisde ik met leden van onze afdeling af naar Maria en Frans Hoefnagels die op het adres Olie-molen 10 te Asten, 0493-69 13 56, groepen ontvangen en lezingen houden over o.a. solitaire insecten en bijen, maar ook gasten ontvangen voor logies 'bed and breakfast'. Frans Hoefnagels, begonnen met een gekregen bijenvolk na een natuurrondeleiding, heeft zich ontwikkeld tot een bestuivingimker met zeer uitgesproken opvattingen over zijn teeltmoeren, kastuitvoering, raambespanning en het Duitse kunstraat. Voorts is hij van mening dat de risico's van uitval van grote aantallen bestuivingsvolken door o.a. de varroamijt niet opwegen tegen de vergoedingen voor de bestuiving, reden om het aantal volken drastisch te verminderen. De tuin en de insectenwand rondom het huis zijn zeer de moeite waard om te bekijken, de verhalen erbij geven de tuin, zo dat al mogelijk is, nog meer kleur. Op de zolder van de bijenstal zagen wij een zeer overzichtelijke presentatie van solitaire insecten. 's-Middags gingen wij naar het Natuur Historisch Museum 'De Peel', Ostaderstraat 23 te Asten, 0493-69 18 65. Een absolute aanrader voor elke rechtgeaarde natuurliefhebber. Op een zeer natuurlijke, aanschouwelijke en overzichtelijke wijze zijn o.a. vogels, zoogdieren, reptielen, amfibieën, vissen, insecten, fossielen en de planten van museumtuin te zien. Ook het nationale bejaardmuseum is hier gevestigd waar in klokken en uurwerken van allerlei modellen en uit diverse landen tentoongesteld zijn. Pompoen- en kalebasdagen zijn van 23 t/m 31 oktober 2004. Openingstijden zijn za. t/m ma.: 13.00-17.00 uur en di. t/m vd. 09.30-17.00 uur.

• Over de 'Vrienden van Ambrosiushoeve' die op 31 juli vergaderen over het niet meer kunnen voldoen aan de in de statuten beoogde doelstellingen zal ik u in een volgende bijdrage berichten. Verder bestaat de vergader-/bijenagenda uit: 13 t/m 15 augustus excursie SBI, 31 augustus federatieve vergadering vier imkerorganisaties, 6 september bestuursvergadering, 11 september imkercongres 2004 Gent Vlaamse Imkerbond, 20 september Bedrijfsraad, 16 oktober bijeenkomst bijengezondheid- en drachtverbetercoördinatoren, 23 oktober Venlo LLTB honingkeuring, 21 of 28 oktober penningmeesteravond afdelingsbesturen, 30 oktober brainstormdag hoofdbestuursleden, 8 november bijeenkomst met besturen en redactie blad BIJEN. Kortom weer veel activiteiten waarover ik u graag met positieve berichten verslag wil doen. Zij die met sterke met veel vliegbijen bevolkte volken naar de hei gaan: een goede oogst gewenst; zij die varroamijtarm inwinteren: een goede inwintering of voorbereiding daarop gewenst.

Studiedag LLTB 23 oktober 2004

De Bond van Imkers van de LLTB organiseert een studiedag voor imkers en belangstellenden op zaterdag 23 oktober 2004, in Café/Restaurant 'Wylderbeek', Hagerhofweg 2/A te Venlo, 077-35 43 378.

Thema 'Bijen Onze zorg'

Programma

09.00 uur: Ontvangst deelnemers (zaal open) Bij ontvangst wordt koffie met vlaai geserveerd. In ontvangst nemen producten voor de honing- en waskeuring

09.30 uur: Opening studiedag door de voorzitter van de Bond van Imkers van de LLTB, de heer Frans Heessen

09.40 uur: Inleiding: 'Venlo, de groenste stad van Europa' door de heer J. Bongers, hoofd groenvoorzeningen van de gemeente Venlo.

10.00 uur: Presentatie door de heer J. Caris: 'Methode Renson' (Bijhouden met een beperkte broedruimte)

10.50 uur: Korte pauze

11.10 uur: Presentatie door de heer Jan Ottens: 'Imkeren het jaar rond'

12.00 uur: Pauze en lunch. Bezoek aan kinderboerderij 'Hagerhof' mogelijk

14.00 uur: Presentatie door de heer Aat Rietveld: 'Drachtplanten'

14.50 uur: Forumdiscussie

15.30 uur: Korte pauze

15.45 uur: Uitslag honing- en waskeuring

15.55 uur: Verloting prijzen onder de deelnemers studiedag

16.00 uur: Sluiting studiedag door de voorzitter de heer F. Heessen

Kosten deelname (incl. lunch, koffie/thee): €12,50 p.p.
Aanmelding door overmaking van het verschuldigde bedrag op rekeningnummer 13.29.07.704 t.n.v. afd. Horst aan de Maas e.o. U kunt ook op de dag zelf aan de kassa betalen, de kosten zijn dan €15,-.

Inlichtingen: G. Linders: 077-39 82 474;

L. v.d. Goor: 077-46 71 990; H. Gommers: 024-35 81 967;

J. Kamps: 0478-69 26 70 (honing- en waskeuring).

Oproep Dick Vunderinkfonds

Mocht u in het kader van het Dick Vunderinkfonds plannen of voorstellen willen indienen die bij de uitvoering daarvan bijdragen of gaan bijdragen aan de promotie van de bijenhouderij, wilt u dit dan doen voor 1 december 2004.

Zie ook BIJEN 13(7/8): 219-220 (2004).

Verslag van de VBBN ALV-vergadering van 27 maart 2004

Gerda Bogaards, secretariaat VBBN

- In deze vergadering wordt het nieuwe beleidsplan voor de volgende vijf jaar vastgesteld. Verder zullen de prijswinnaars van het Dick Vunderinkfonds bekend worden gemaakt.
- De notulen van 29 maart 2003 worden zonder commentaar tekstueel en inhoudelijk vastgesteld. Jos dankt de notuliste. Zij krijgt een applaus.
- De Bedrijfsraad heeft de minister om een importverbod verzocht in verband met het gevaar van de Kleine Bijenkastkever. De minister heeft ons verzoek ingewilligd. Op de Biologisch-Dynamische Imkerdag is meegedeeld dat de kleine kastkever nog niet gesignaleerd is.
- De VBBN heeft een subsidie toegezegd gekregen van €75.000,- voor het project 'Bloemrijke Akkers in Drenthe'.
- De dit jaar opgerichte commissie 'Organisatie' heeft een rapport uitgebracht. Dit rapport wordt intern besproken.
- Marcel Simon heeft zijn eerste drie jaar erop zitten als HB-lid. Per acclamatie wordt zijn ambtsperiode verlengd. Voor de functie van penningmeester zijn geen nieuwe kandidaten. Kees Bos kan met instemming van de leden dit ambt nog een jaar uitoefenen. De vergadering gaat akkoord met het voorstel van de commissie Nazien Boeken de penningmeester te dechargeren.
- Vanaf 1 januari 2006 zal de ledenbijdrage voor wetenschappelijk onderzoek van €4,54 in de verenigingskas gehouden worden. Een in te stellen Commissie Onderzoek zal jaarlijks bekijken aan welk onderzoeksprogramma de gereserveerde bijdragen kunnen worden besteed.
- Vorig jaar is besloten een beleidsplan voor de komende vijf jaar te maken. Op het concept zijn veel reacties gekomen, die alle zijn verwerkt. Veel reacties betreffen de alineas, dat de VBBN streeft naar samenwerking binnen één grote landelijke bijenhoudersorganisatie. Ze wil dat bereiken door samen te gaan met een of meer van de bestaande bijenhoudersorganisaties of door de oprichting van een geheel nieuwe bijenhoudersorganisatie waarbij een ieder zich dan kan aansluiten. De VBBN streeft er naar duidelijker herkenbaar te zijn. Daartoe is het dienstig om over een eigen verenigingsblad te kunnen beschikken dat ook geschikt is voor presentatie naar buiten en voor PR doelstellingen en daarnaast als vakblad haar leden informeert over ontwikkelingen die de imkerij aangaan.
- Indien samenwerking met de andere organisaties in 2004 niet mogelijk blijkt te zijn, onderzoekt het HB de mogelijkheden van een eigen verenigingsblad. Jos Plaizier: 'Er wordt dit jaar onderzoek gedaan door de commissie PR naar: samengaan met het Vlaamse Imkersblad hetzij met hun redactie of onder eigen regie. Vervolgens zal onderzocht worden hoe onze wensen via het huidige blad BIJEN zijn te verwezenlijken en tenslotte zal onderzocht

worden onder welke condities en voorwaarden een eigen verenigingsblad haalbaar en wenselijk is. Tevens staat in het beleidsplan dat in de bestuurlijke overeenkomst een kalenderjaar van tevoren moet worden opgezegd. In het beleidsplan staat niet dat we deze samenwerking opzeggen, maar dat indien de plannen voor de fusie in 2004 weer niet haalbaar blijken te zijn we de mogelijkheid van een eigen blad serieus willen bekijken.

Het amendement van de subvereniging Walcheren: 'Alvorens een beslissing te nemen om de samenwerking met de andere organisaties in het blad BIJEN op te zeggen, wordt het HB verzocht eerst een uitgewerkt en onderbouwd plan voor te leggen aan de ALV met daarin inzicht in ondermeer de financiële en personele gevolgen van een eigen VBBN-Verenigingsblad' wordt door de aanwezige leden geaccepteerd. De vergadering geeft per acclamatie instemming aan het beleidsplan 2004-2009.

• Romée van der Zee, webbeheerder maakt de leden attent op onze websites: www.vbbn.nl, www.bijenhouden.nl, www.bijenhuis.nl (internetwinkel), die zoveel mogelijk zullen worden geïntegreerd in één site. Het aantal bezoekers van de sites is sterk gestegen. Romée stapt op als webbeheerder. Zij gaat zich bezighouden met onderzoek naar o.a. bijensterfte. Henk Klok wordt als haar opvolger voorgesteld.

• Marleen Boerjan, hoofdredacteur Maandblad BIJEN: is blij met het besluit van de ALV dat er meer onderzoek naar samenwerking in de bijenwereld komt. Er wordt veel kopij ontvangen. De redactie redigeert deze zodat het goed leesbare artikelen worden.

• Henk van der Scheer reikt het VBBN-erekorfje uit aan Romée van der Zee. Onder leiding van Romée ging op 29 september 2001 het Imkerforum van start. Romée heeft onderzoek gedaan naar de bijensterfte in de winter van 2002/2003. Dit is een hele goede zaak.

• Jaarlijks wordt €1.000,- rente ontvangen uit de opbrengst van de Floriade 2002. Daaruit kunnen prijzen worden gefinancierd voor goede projectvoorstellen uit alle organisaties. Er zijn zes aanvragen binnengekomen die allen op hun inhoud beoordeeld zijn. Één aanvrager wilde geen geldprijs, zodat de beschikbare € 1.000,- voor dit jaar in vijf delen van € 200,- per projectvoorstel is verdeeld. De projectvoorstellen op volgorde van binnenkomst:

1. Herman Visser, subver. Heerde: maken van leskist voor PR in Onderwijs- en Zorginstellingen.
2. Willem Velberg, subver. Zutphen/Warnsveld: maken van doorzichtige dakbedekking op demonstratiebijenstal
3. T. Elzenga, subver. Haren-Paterswolde: maken van ±20 professionele borden bij inzaaiproject braakliggende percelen.
4. T. Smolders, subver. St Ambrosius/Hilvarenbeek, subvereniging van ZLTO en VBBN: organisatie Natuurdag Hilvarenbeek 2004.
5. Sigis Sparenberg, subver. Deventer: allerlei PR-activiteiten in Deventer.
6. R. Alkema en H. Luiken, subver Eendracht in Beilen: expositie (+ observatiekast) in de bibliotheek. Jos Plaizier overhandigt de winnaars een oorkonde en een waardebon van €200,-.

• Henk Kooij, subv. Amstelland: stelt voor de bijenparken op de landelijke fietsdag van de ANWB open te stellen.

Vraagt om onderzoek hiernaar door de Commissie PR. Henk Kooij vraagt tevens een onderzoek door het HB naar het instellen van een spuitschadefonds vanuit het bedrijfsleven. Henk van der Scheer vindt dit een sympathiek voorstel en wil zich hier wel voor inzetten.

De Bedrijfsraad heeft de Commissie Toelating Bestrijdingsmiddelen verzocht dimethoat te verbieden. Dit zal niet lukken, maar zal waarschijnlijk wel worden ingeperkt: na eind juni zou er niet meer met dimethoat mogen worden gespoten.

Een onderzoek naar de wintersterfte loopt. Romée van der Zee werkt hieraan mee. Het onderzoek wordt aan deskundigen overgelaten. Romée verzorgt lezingen over dit thema.

• Jan van der Waerdt, ANI, bedankt ook namens de LLTB, ZLTO en ABTB voor de uitnodiging. Zij zijn blij met het aangekondigde onderzoek naar samenwerking.

Frans Janssen, subv. Oosterbeek/Renkum, oud-voorzitter Commissie Drachtplanten en erelid vraagt aandacht voor de 'Amalialinde' (koningslinde). Gemeentes kunnen deze voor €1.900,- kopen. Staatsbosbeheer stelt de koningslinde echter gratis beschikbaar voor officiële doeleinden. Frans vraagt de aanwezigen hun gemeente hierover te benaderen.

• De volgende ALV zal plaatsvinden op zaterdag 19 maart 2005.

Verslag Hoofdbestuur (HB) en Groepen 8 mei 2004

Rob Nijman, secretaris VBBN

Het definitieve Beleidsplan 2004-2009 is in boekvorm uitgegeven. De aanwezigen ontvangen een exemplaar. Dit beleidsplan is ook te downloaden via

http://bijenhouden.nl/pagina/vbbn_pdfs.asp en/of <http://www.vbbn/download/download.htm>

• Er is onderzoek gedaan naar de mogelijkheid om, in de winkel van het Bijenhuis te Wageningen, korting te verlenen aan VBBN-leden. Door onze accountant is dit plan afgeraden. Hij vindt het niet verstandig om een ideëel lidmaatschap aan een commerciële activiteit als handel te binden. De fiscus zou dit met BTW kunnen belasten. De brief van onze accountant is beschikbaar via het secretariaat.

Een vraag uit de vergadering of we eventuele andere activiteiten voor onze leden bedenken?

Afgelopen jaar hebben we voor onze leden de volgende services georganiseerd:

- Stufmeelonderzoek, analyse residuen in honing,
- Bestuurderscursus en het Dick Vunderinkfonds.
- Bezoek van het Bijenhuis aan diverse markten blijft een veel gestelde vraag. Jos Plaizier benadrukt nogmaals dat het economisch voor het Bijenhuis niet aantrekkelijk is om 38 markten per jaar te bezoeken en dat hiervoor ook geen mensen meer beschikbaar zijn. De markten die wel door het Bijenhuis worden bezocht worden voortaan in de prijslijst vermeld en op de site van de winkel.
- Er gaan jaarlijks ca. 250 uitnodigingen voor de ALV de deur uit. Voor de ALV 2005 zal dit zo veel mogelijk per E-mail worden verzorgd. De procedure: begin januari

krijgen de secretarissen van de subvereniging en groepen met E-mail een E-mailbericht of hier bezwaar tegen is.

- Op verzoek van de groepen is er onderzoek naar hun status gedaan. Hiervoor is een projectgroep 'organisatie' ingesteld. Zuid-Holland blijkt als groepsbestuur eigen statuten te hebben, zodat financieel beheer kan worden zeker gesteld. De andere groepen zijn van mening, dat er echter weinig geld beheerd wordt. De zekerheden kunnen ook door subverenigingen worden gegarandeerd. Op de bestuurderscursus heeft de notaris gesteld dat groepsbestuurders rechtstreeks onder het HB vallen. Groepen houden zich in het algemeen bezig met informatievoorziening en niet met activiteiten die geld kosten. De groepen hebben geen stemrecht, wel spreekrecht in de ALV.

- Jos Plaizier vraagt de aanwezigen via het rapport van de projectgroep 'organisatie' de discussie met de subverenigingen hierover aan te gaan. Het gaat hier om drie mogelijkheden:

1. De ALV wordt gesplitst: AV voor groepen en een themadag voor de leden
2. Doorgaan zoals het is, maar meer structuur aanbrengen
3. De groepen afschaffen.

In de vergadering HB/Groepen van 18 september 2004 komen we daar weer op terug.

Op deze agenda staat ook het 'rondje groepen' informatie uit de verschillende groepen:

Noord-Brabant en Limburg: 2 x per jaar wordt vergaderd. Aanwezig zijn meestal Made, Berlicum en Eindhoven. De andere Subverenigingen reageren niet op de uitnodiging. De subv. Made bestond 290 jaar. Cornelis Blokland heeft als afgevaardigde van het HB het jubileum bijgewoond en hier een verslag van gemaakt. Jos Plaizier heeft de Natuurdag van de subv. Hilvarenbeek geopend. Deze subv. heeft zowel leden van de VBBN als van de ZLTO. In Noord-Brabant is het een probleem om groepsbestuursleden te rekruteren.

In NB zijn twee beginnerscursussen via de ZLTO georganiseerd. Deze cursussen zijn ook toegankelijk voor VBBN-leden. De cursus gegeven door Jan Charpentier is ook toegankelijk voor ZLTO-leden. De ZLTO heeft een actieve rol in de nieuwe opzet van onderwijs.

Utrecht: In oktober zal in Bunnik/Houten een honingkeuringsdag met ruilbeurs worden georganiseerd. Tien van de dertien subverenigingen wonen de groepsvergaderingen bij.

Zuid-Holland: De laatste vergadering stond in het teken van de groepsidentiteit. Er is afscheid genomen van Dick Hofland. De groep ZH heeft eigen statuten, dus geen financiële problemen. Aan de Milieufederatie ZH is cursussubsidie gevraagd. Er wordt nog naar een groepssecretaris gezocht.

Over-Veluwe: Tweemaal per jaar wordt vergaderd; éénmaal per jaar wordt een honingkeuring georganiseerd. Verleden jaar was dit in Heerde, in oktober 2004 zal dit in Ommen plaatsvinden.

Drenthe: 2 x per jaar wordt vergaderd. Gemiddeld zijn elf van de dertien subverenigingen aanwezig. De groep biedt begeleiding bij interne problemen in de subv. In Emmen zal een honingkeuring plaatsvinden. Activiteiten in Assen worden gesubsidieerd door de groep. Er is al driemaal een oriëntatiecursus georganiseerd. Zie ook de activiteitenkalender op de website. Drenthe heeft geen

statuten, wel een eigen kas en een eigen penningmeester, die éénmaal per jaar verantwoording aflegt. Het project 'Bloemrijke akkers in Drenthe' wordt gesubsidieerd met €90.000,-. De NLTO is de projectleider. 30 ha braakliggende akkers worden ingezaaid. De leden die voor de borden zorgen krijgen hiervoor subsidie uit het Dick Vunderinkfonds. Dit interessante project kan boeren €1.000,- per ha opleveren. Zij moeten dan wel drie maal per jaar een foto van hun land tonen.

- Landelijke imkersdag: Voor dit punt op de agenda heeft Bob den Held, voorzitter Noord-Holland enkele tips gemaild: zorg voor honingverkoop en voor bevruchte koninginnen, zodat de bijen bouwen; hou rekening met vakanties en probeer de dag te koppelen aan landelijke of regionale evenementen, bijv. de landelijke fietsdag. Neem hiervoor contact op met de plaatselijke VVV.

De VBBN gaat actief op zoek naar landelijke evenementen waar de plaatselijke subvereniging bij kan aansluiten.

Oproep stuifmeelanalyse

Het hoofdbestuur van de VBBN wil naar aanleiding van het beleidsplan 2004-2009 meer aandacht en activiteiten voor verhoging van de kwaliteit van de honing.

- Het HB wil in navolging van vorig jaar een stuifmeelanalyse aanbieden voor belangstellende imkers. Imkers kunnen daardoor meer inzicht krijgen in de inhoud van hun honing en dus ook in de drachtplanten die de bijen benutten.

We hebben Els Kleijnendorst bereid gevonden die analyse uit te voeren. Els Kleijnendorst heeft ervaring met stuifmeelanalyse en heeft ook de stuifmeelanalyses verzorgd van de ingezonden honing naar Bee at Home op de Floriade.

Naast de stuifmeelanalyse zal ook het suikergehalte worden bepaald en de daaraan gekoppelde houdbaarheidsstermijn Belangstellende imkers dienen hun honingmonster uiterlijk 15 oktober 2004 in te zenden (of af te leveren) aan het Bijenhuis. Dit monster dient aan de volgende voorwaarden te voldoen en vergezeld te gaan van de volgende gegevens: Naam en adres imker, soort honing naar het oordeel van de imker, tijdvak van winning van de honing.

Het monster weegt minstens 25 gram. Toezending of aflevering aan het Bijenhuis kan in een klein glazen potje (circa 40 gram inhoud), waarin in restaurants en hotels jam geserveerd wordt. Toezenden in een (dubbel) plastic zakje van dik plastic dat deugdelijk is afgesloten, kan ook. Als de imker een etiket dat door hem of haar wordt gebruikt meezendt, zal beoordeeld worden of dit aan de wettelijke vereisten voldoet.

Na inlevering ontvangen de inzenders een acceptgiro van €15,- per ingeleverd monster, ter bestrijding van de onkosten van de analyse.

De uitslag van de analyse zal zo spoedig mogelijk, maar in ieder geval vóór 15 maart 2005 schriftelijk aan de inzenders worden meegedeeld.

Aangezien dit een experiment is zal 'wie het eerst komt die het eerst maalt' gelden. De eerste 50 inzendingen zullen worden geanalyseerd. De overigen zullen op een wachtlijst worden geplaatst.

Onderscheidingen VBBN 2004

Marga Canters/Gerda Bogaards

In de eerste helft van 2004 mochten weer diverse VBBN-leden een blijk van waardering ontvangen. Verenigings-spelden worden uitgereikt bij langdurig lidmaatschap: leden die 25 jaar lid zijn ontvangen een *verzilverde* speld, bij een lidmaatschap van 40 jaar ontvangt men een *vergulde* speld. *Erespelden* krijgen zij die een bestuursfunctie hebben uitgeoefend over een periode van 10 jaar (verzilverde) en 25 jaar (vergulde). Een *ereschildje* wordt uitgereikt aan leden die 50 jaar lid zijn.

Een *oorkonde* wordt uitgereikt aan leden die zich op een of andere wijze verdienstelijk hebben gemaakt voor de subvereniging, of die langer dan 60 jaar lid zijn. Een *erekorfe* komt toe aan degenen die zich verdienstelijk hebben gemaakt op meer dan plaatselijk niveau. Het Hoofdbestuur van de VBBN wil de leden die hiervoor in aanmerking kwamen nogmaals danken voor hun trouwe lidmaatschap en hun inzet voor de Vereniging. De namen van ontvangers van een erespeld staan **vet** en die van ontvangers van een erekorfe staan **vet** én in **HOOFDLETTERS** gedrukt.

Almelo: Alberts, G., **Dam, Th. van, Horst, B. ter**, Mulder-Schijmolder, C.I.,

Apeldoorn/Ugchelen: Kroese, H., Nieuwenhuis, J.

Assen: **Lammerts, Joh.**

Beemster: Ahé, H. van der, Blokker-Kennedy, M., Buis, J., Straathof, J.V.

Bemmel: Hartjes, L.J.W., Peters, G.J.H.

Bergen op Zoom: Groen, M.J.de, Vos, M.de

Bunnik/Houten: Barten, B.Th., Cock, H.de,

Sandwijk, D. van, Zuidema, C.T.

Den Haag: Vlaardingebroek, J.

Dordrecht: **Deketh, A.**, Dölle, J.H.J., Geelen, J. van, Jonge, Kool, J.C., G.A.de, Ritchi-v.d. Berg, J.P., Ros, Stremmer, F.W., A., Waal, J.v.d.,

Driebergen/Doorn: **Dommerholt, J.**

Eemkwartier: Hoogen, B.v.d., Hoorn, M.F. van, Monch, J.T.A., Moree, A.P., Nieuwenhuizen, A.J.,

Noordman, L., Wilmink, P., **ZEE, R. VAN DER**

Eerbeek: Brink, C., Burgers, J.

Eindhoven: Bunthof, C., Pulles, W.

Enschede: Beune, A.F., Latté, J.J.J., Loth, K.A., Pots, B.

Haarlem: **Rodenburg, A.**

Hollands Midden: Keijzer, A., Stolk, L.C.A., Tol, P. van, Viegen, G. van

Hulst: **Arens, G.**

Kampen: Beelen, J.

Laren: Oudenampsen, H.J., Rebergen-Volkers, E.

Made: **Butter, W.**

Meppel: **Koops, J.**

Midden-Delfland: **Roo, J.de**

Nietap: **Velde, M. van der, Wattenburg, L.**

Nrd.-en Zuid-Beveland: Aarnoutse, M.C., Vink, W.D.

Oostburg: Goossens, A.C., Temmerman, M.

Utrecht: Impelen, Th. van, Veen, J.P.F. van

Veenendaal: Schoemaker, F.H.

Walcheren: Korstanje-van Elsacker, H., Luteyn, D.P., Riemens, W.M.

Wezep/Hattermerbroek: Eppinga, J., Janssen, G.J., Roessink, A.

Wolvega: Boonemmer, H.C., Wagter, P.

Zeist: **Oostveen, J.W.G. van**

Zelhem: Berendsen, G.J.

Zwolle: Beesten, B.J. van, Mostert, G., Wubbolts, H.,

Zwan, A. van der

Bestuiving bij verschillende teelten: certificering?

Henk van der Scheer, hoofdbestuurlid VBBN

Bestuiving in open teelten is relatief gemakkelijk. De bijen redden zichzelf wel. De volken groeien en produceren honing als ze sterk genoeg zijn. Hobby-imkers kunnen daardoor gemakkelijk meedoen met de bedrijfsmatige imkers bij de verhuur van bestuivingsvolken bij de fruitteelt in open teelten. Een deel van de hobby-imkers 'bederft' de markt voor de bedrijfsmatige imkers door de volken gratis bij het fruit te plaatsen. Nog niet de helft van alle appel- en perentelers huurt bestuivingsvolken. Ze geloven niet zo in het economisch nut van bestuiven door bijen. Bedrijfsmatige imkers hebben daardoor op het fruit in open teelten niet zoveel te zoeken.

Bestuivingsreglement Het bestuivingsreglement regelt de wensen van teler en imker. Voldoet een volk niet dan dient een ander volk te worden ingezet. Dat betekent dat een bestuivingsimker over reservevolken moet beschikken. Dat kan ook door afspraken te maken met collega-imkers. Het leveren van volken is geen garantie voor de teler dat de bestuiving goed zal verlopen. Ook een arts geeft geen garantie aan patiënten op beterschap. Wel heeft de imker een inspanningsverplichting om zijn diensten zo optimaal mogelijk uit te voeren. Zo nodig kan een teler via de geschillenregeling verhaal halen, maar dat blijkt in de praktijk niet voor te komen. Vroeger werden afspraken met de NFO gemaakt over adviesprijzen voor verhuur van volken bij fruitgewassen, maar dat is al een paar jaar niet meer het geval. De markt dient zijn werk te doen volgens de NFO. SBI geeft hogere adviesprijzen af dan de Bedrijfsraad. SBI wil toe naar meer reële prijzen maar vindt ook dat de bestuivingsimker deskundig moet zijn. Die dient tenminste een bestuivingscursus te hebben gevolgd en zou eigenlijk gecertificeerd moeten zijn.

Certificering In geval van certificering worden er normen gesteld aan de wijze van telen (van gewassen) en aan de deskundigheid van de teler. Voldoet een bedrijf en de teler aan de normen dan kan een certificaat worden verkregen en wordt het betreffende bedrijf daarmee erkend door de instantie die het certificaat verleent. De overheid streeft naar vermindering van bestrijdingsmiddelen en meststoffen in het milieu en naar minder onttrekking van water uit de grond. Ook wenst de overheid dat de voedselveiligheid gegarandeerd is. De overheid wil een duurzame productie van voedselveilige producten op gecertificeerde bedrijven. Ook de retailers (de afnemers van de producten zoals de groothandel, waaronder Albert Heijn) hebben wensen: zij willen kwalitatief goede producten. Voedselveiligheid staat ook bij de retailers hoog in het vaandel. Deze hebben daartoe normen opgesteld ten aanzien van de teelt van diverse gewassen. Die normen zijn op het internet te vinden onder de naam Eurepgap (een acroniem van Europa en

Good Agricultural Practise). Overigens staat in Eurepgap niets over de inzet van bijenvolken als bestuivers.

Eurepgap De veilingen leggen aan de telers die bij hen zijn aangesloten, de verplichting op om de teeltvoorschriften van Eurepgap na te leven. De betreffende bedrijven worden gecontroleerd en bij voldoen aan de normen gecertificeerd. Daarmee zijn de behandelingen van de producten traceerbaar. Volgens de heer W. van Eldik, voorzitter van SBI en stafmedewerker van Fruitmasters bij de veiling te Geldermalsen zal Fruitmasters in de toekomst ook bestuiving verplicht stellen op de aangesloten fruitteeltbedrijven. Volgens hem is de kwaliteit van het fruit van bedrijven waar bestuivingsvolken hebben gestaan beter dan van bedrijven waar zulke volken niet hebben gestaan. Mocht dat waar zijn, dan zullen ook de fruitbestuivingsimkers aan certificering moeten geloven. Ze dienen dan vakbekwaam te zijn en over kwalitatief goede volken te beschikken, waarin bijvoorbeeld niet 'gerotzoid' wordt met niet-toegelaten varroabestrijdingsmiddelen. Bestuivingsimkers zullen dan op het fruit bedrijfsmatig te werk moeten gaan. Of die toekomst werkelijkheid wordt zal vooral afhangen van de bewijsbaarheid van de stelling dat er kwalitatief beter fruit komt uit boomgaarden waar bestuivingsvolken hebben gestaan. De kwestie voedselveiligheid zal bij de eventuele certificering van de fruitbestuivingsimkers waarschijnlijk geen rol spelen. Bestuiving vindt vele maanden eerder plaats dan het tijdstip waarop het fruit wordt geplukt en gegeten. Gevaarlijke ziekteverwekkers die door bijen zouden kunnen worden overgebracht, zijn dan allang weer van de producten verdwenen.

Uit het Hoofdbestuur

Vergadering 13 mei 2004

Rob Nijman, secretaris VBBN

Commissie Onderzoek Op de ALV van 27 maart is gevraagd een Commissie Onderzoek in de stellen. Het Hoofdbestuur heeft hierover een positief besluit genomen. Vanaf 2006 heeft de VBBN een eigen budget om geld in te zetten voor onderzoek. De Commissie Onderzoek zal het HB adviseren voor welk onderzoek geld beschikbaar gesteld kan worden. In de volgende HB-vergadering wordt de samenstelling van de commissie vastgesteld.

Apitherapie en MS Er is een tendens in Nederland dat patiënten met de ziekte Multiple Sclerose (MS) imkers vragen bijensteken van de bijen te mogen krijgen. Bijensteken hebben mogelijk een gunstig effect op de verschijnselen van MS. Taco Wesselius, arts in Den Helder, is onderzoeker op dit gebied. Vanuit het HB zal de voorzitter een bezoek brengen aan het Landelijk Bureau voor MS-patiënten. Ook wordt de Commissie Honing en Bijenprodukten om advies gevraagd. De volgende HB-vergadering zal het HB een standpunt formuleren met betrekking tot bijensteken voor MS-patiënten en zal besproken worden of er een Commissie Apitherapie wordt ingesteld.

Enquête verenigingsblad Zoals in het beleidsplan 2004-2009 is aangegeven wordt er een onderzoek gedaan naar onder meer de wens van een eigen verenigingsblad. Een eerste stap is gezet door 250 leden in een brief te vragen aan deze enquête deel te willen nemen. Deze 250 leden zijn willekeurig geselecteerd volgens een vast patroon (ad random). De verwachting is dat de eerste

conclusies uit deze enquête 30 juni in de PR-Commissie kunnen worden besproken.

24 juni 2004

Dit is de laatste HB-vergadering voor het zomerreces. Het HB heeft Els Kleijnendorst weer bereid gevonden een honinganalyses voor onze leden uit te voeren. U ontvangt informatie over de verschillende pollen die in het monster zijn aangetroffen. Dit kost per monster €15,-. Zie elders in dit nummer het artikel 'Oproep Stufmeelanalyse'.
• Enkele leden uit Huizen (NH) hebben bij het secretariaat in Wageningen geklaagd, dat de lindebomen in hun gemeente tijdens de bloei worden gesnoeid. Vanuit het HB is daarover met de wethouder en het hoofd plantsoendienst gesproken. Het zou slechts om enkele straten gaan, waar de overlast door luizenpoep erg groot was. Inmiddels heeft de Bomenstichting ook al adviezen gegeven via het blad van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). Het HB wil voor volgend jaar samen met de Bomenstichting adviezen gaan uitgeven over aanpak van klachten met lendeboomen.

• Van de 'Zuidelijk bonden' ZLTO is een brief ontvangen met het verzoek fusiebesprekingen te beginnen met de VBBN. Het HB heeft positief gereageerd op dit verzoek. Inmiddels is er al een datum geprikt (7 oktober 2004) voor een oriënterend gesprek waarbij alle HB leden van de ZLTO en de VBBN aanwezig zullen zijn.

Cursus voor (aankomende) bestuursleden van de VBBN

In 2003 is het Hoofdbestuur gestart met een cursus voor bestuursleden. Deze eerste cursus is een groot succes geworden. Duidelijk voorziet de cursus in de behoefte van bestuursleden. Signalen uit de subverenigingen en groepen hebben het HB doen besluiten deze cursus te ontwikkelen. Gebruik zal worden gemaakt van ervaring en deskundigheid aanwezig in het HB. Voor juridische aspecten zal ook deskundigheid worden ingehuurd. Ook dit najaar willen wij weer een cursus organiseren.

Het doel van de cursus is het toerusten van bestuursleden voor hun taak. Ook kan het de subverenigingen helpen niet zo ervaren aspirant-bestuursleden te interesseren voor een plaatselijke bestuursfunctie. Naast het uitwisselen van ervaringen, het leren kennen van de organisatie, worden onderwerpen behandeld als: bestuurlijke aansprakelijkheid, rol en betekenis van de Kamer van Koophandel, vergadertechniek, netwerken, communicatie, enzovoort. Ook is er gelegenheid eigen wensen aan te geven.

Een goede ervaring uit de eerste cursus is: een paar subverenigingen zijn met meerdere bestuursleden gekomen naar de cursus.

De cursus duurt drie zaterdagen en wordt gegeven in het Bijenhuis te Wageningen. De kosten bedragen in totaal €30,- p.p. inclusief syllabus en koffie/thee. De cursusdata zijn zaterdag 27 november, 15 januari en 5 februari 2005. Maximaal 20 deelnemers. Inschrijving op volgorde van binnenkomst. U kunt zich aanmelden bij het secretariaat van de VBBN, Postbus 90, 6720 AB Bennekom, 0317-42 24 22, E: vbbn@vbbn.nl

Van de Bestuurstafel

J.W. van der Dussen, Vice-voorzitter ZLTO

Het Bondsbestuur vergaderde op 7 juni 2004 in het huis van de IMW te Breda.

Algemene Jaarvergadering Tijdens de bestuursvergadering werden de notulen van de Algemene jaarvergadering van 3 april 2004 door het bestuur kritisch bekeken en akkoord bevonden. Deze zullen t.z.t aan de afdelingssecretarissen worden gezonden.

Maandblad BIJEN Binnen het bestuur is enige verwarring ontstaan over de keuze voor een andere drukkerij. Bij de redactie was een aantrekkelijke offerte binnengekomen van een andere drukkerij die het maandblad in kleur kon drukken voor een substantieel lager bedrag dan de huidige drukkerij. De VBBN heeft in zijn contacten met de huidige drukkerij een lagere prijs bedongen en een aantal pagina's in kleur. Dit en andere motieven hebben de VBBN doen besluiten om bij de huidige drukkerij te blijven en uw bestuur heeft enige tijd na deze vergadering besloten om hierin mee te gaan.

Fusiebesprekingen met de VBBN Na de bestuursvergadering komen de voorzitters van beide organisaties bijeen voor een eerste gesprek, daarna zullen deze besturen met elkaar rond de tafel gaan zitten om de voortgang van de fusiebespreking gestalte te geven. Het bestuur zal op 29 juni 2004 bijeenkomen om gezamenlijk de voorbereidingen te treffen voor het eerste gesprek met de VBBN.

Onderwijs De commissie onderwijs heeft plannen om in 2005 een cursus Bijenteeltleraar te organiseren.

Voorts was aan de orde het thema korfvlechten. Het bestuur is van mening dat er, vanwege de vergrijzing, meer korfvlechters moeten worden opgeleid. Daarom willen zij het korfvlechten meer onder de aandacht van de leden brengen. Wie heeft belangstelling voor een cursus korfvlechten en wie hebben er belangstelling voor een cursus 'Keurmeester korfvlechten'? Meld je aan bij het secretariaat.

Studiedag In mijn vorige 'Van de bestuurstafel' stond een foutieve datum vermeld voor de studiedag 2004. De studiedag zal worden gehouden op zaterdag 13 november 2004 en *niet* zoals ik geschreven heb op 6 nov. 2004. Sorry!

Verenigingsboek Tijdens de Algemene Jaarvergadering werd aan alle verenigingen een geheel nieuwe versie uitgereikt van het verenigingsboek. Wij vragen alle secretarissen de inhoud goed te bestuderen en eventuele suggesties, aanvullingen en veranderingen door te willen geven aan het secretariaat. Deze tekst stond ook in het vorige artikel. Heeft u inmiddels al gereageerd? Het bestuur is namelijk van mening dat niet alles klopt. Help mee met het actueel maken van ons verenigingsboek.

Voor meer informatie over het bovenstaande kunt u contact opnemen met het secretariaat, 013-58 36 350 of via onze website www.bijenhouders-zlto.nl

Studiedag ZLTO 13 november

J. van Doren, Commissie Studiedag

De studiedagcommissie heeft het programma voor de Studiedag 2004 rond.

Plaats en tijd De studiedag wordt gehouden op zaterdag 13 november 2004 in het schoolgebouw van de Helicon, Schouwrooij 2 te Boxtel.

Het gebouw is om 09.30 uur open en om 10.00 uur zal de studiedag officieel geopend worden.

Het thema van de studiedag zal zijn: 'Bijen en beeld'.

Mededelingen vanuit het Bondsbestuur De voorzitter van de bond, dhr. A. Rietveld, zal enkele mededelingen doen vanuit het bondsbestuur.

Lezingen

M. van Iersel: 'Anatomie van de bij'

Willen we met onze bijen goed weten om te gaan, dan moeten we onze bijen kennen en het liefst ook haar gedrag. Want als we weten hoe een bij zich gedraagt in alle omstandigheden, zoveel te beter weten we hoe we ze kunnen manipuleren of hoe we kunnen ingrijpen, als er in het volk iets gebeurd is. Zo is het ook goed om te weten, hoeveel poten een bij heeft, hoe de bij vliegt maar ook, hoe de nectar gehaald wordt en hoe de jonge bij het broed verzorgt, kortom, hoe meer we weten van onze bij, hoe beter we haar zullen kennen.

Robert E. Snodgrass, de autoriteit op het gebied van de anatomie van de bij, zou er ons veel over kunnen vertellen. Iedere inker heeft zijn tekeningen of afbeeldingen gezien of gebruikt.

We hebben Mari van Iersel gevraagd ons over de anatomie van de bij te vertellen in de specifieke lijn van de groei van een volk in de vroege lente.

Chr. Smeekens: 'Nosema, voorkomen en bestrijden'

De vergeten ziekte, en niet voor de eerste keer, zo zou je deze bijenziekte kunnen noemen. De varroamijt blijft de aandacht voorlopig opeisen en ook Amerikaans Vuilbroed is niet echt uit te bannen. Daarenboven is de aanpak rond deze ziekte de afgelopen jaren zodanig veranderd, dat we daar wel aandacht aan moesten besteden. Al bij al bracht dat met zich mee, dat nosema uit de aandacht verdween. Toch gaan elk voorjaar volken dood doordat ze ernstig besmet zijn geraakt door nosema. De bijen verdwijnen gewoon uit het volk. Poepresten worden op de lege raten gezien maar bijen zien we, op een handvol na, niet. Maar, komt dat door nosema? Wat is de bijenziekte nosema voor een ziekte en hoe ontstaat deze? Duidelijk is dat het geen broedziekte is maar een ziekte waarbij de volwassen bij aangetast wordt, met name in het vroege voorjaar. Onderzoekers van PPO-Bijen hebben eerder een onderzoek verricht en kunnen ons erover informeren door middel van een lezing maar ook via een demonstrerend onderzoek.

H. de Groot: 'Bijenallergie'

In geval van nood gebruikt de bij de angel om te steken, waarbij een hoeveelheid gif in ons lichaam komt. Bij de meeste mensen veroorzaakt dit niet meer dan een klein ongemak (zwellen, wel of niet gepaard met roodheid en jeuk). Maar bij een klein percentage van mensen kan de bijensteek leiden tot levensgevaarlijke situaties.

Dr. De Groot, allergoloog bij het Erasmus MC te Rotterdam, is al jaren bezig met het behandelen van de patiënten die een allergische reactie vertonen na een bijen-, wespen- of hommesteek. In zijn lezing zal hij dieper ingaan op

alle aspecten van de bijenallergie en de mogelijkheden van desensibilisatie.

H. de Wijs: '3D-beelden van de bijen'

Door beroepsmatig bezig te zijn met het bouwen van 3-dimensionale fotoapparatuur beschikt dhr. De Wijs over prachtige macrofoto's in 3D-systeem van insecten en planten. U zult getuige zijn van unieke foto's van insecten, in het bijzonder van de bijen tot in de raten.

Workshops Ter ondersteuning van de lezingen zullen diverse workshops plaatsvinden. Dhr. H. v.d. Smitte en mw. M. v.d. Eijnden van het Elkerliek Ziekenhuis uit Helmond vertellen over de laatste ontwikkeling van het door hen verrichte onderzoek op het gebied van de pollen. Dhr. De Wijs laat zijn 3D-foto-apparatuur zien.

Dhr. Smeekens geeft nog meer informatie over nosema. Dhr. De Groot zal informatie geven over het gebruik van de computer bij het vinden van gegevens over de bijen op het Internet en de CD-rom Honingbij presenteren.

Parallelprogramma Het parallelprogramma bestaat dit jaar uit twee 'doe'-onderdelen:

Mw. Iris Stolk: Beelden van klei, gips en was

Mw. L. Vermaas en C. Stoutjesdijk: bloemschikken.

Meer daarover in het oktobernummer van BIJEN.

Keuring van honing Deze zal geschieden volgens de nationale richtlijnen. Deze richtlijnen werden in 2001 in BIJEN gepubliceerd. De in 2003 aangepaste versie is te lezen op de site van Bond van Bijenhouders (www.bijenhouders-zlto.nl).

Bij de inname van de honing zal een honingkeurmeester aanwezig zijn, die advies geeft in welke categorie de te keuren honing behoort te worden aangeboden.

Na de beoordeling door de jury, worden de inzendingen, voorzien van de uitslag, tentoongesteld. Aan de beste inzendingen wordt een certificaat toegekend.

Keuring van was, mede en bijenproducten Ook was en mede kunnen voor keuring worden aangeboden.

In 2003 is, als demonstratie, begonnen met de keuring van bijenproducten. Dit jaar behoort de keuring van bijenproducten tot een vast onderdeel van de Studiedag. Meer daarover in het oktobernummer van BIJEN.

Keuring vlechtwerk Ondanks het geringe aantal deelnemers vorig jaar, zal toch de keuring van vlechtwerk gehouden worden. De commissie spoort iedere vlechter aan om zijn producten ter keuring aan te bieden. Het zou jammer zijn als dit onderdeel wegens geringe deelname zou komen te vervallen.

Postersessie De 'Vrienden van Ambrosiushoeve' zullen informatie verschaffen over de prachtige drachtplantentuin van de Ambrosiushoeve. Tevens wordt informatie verschaft over de resultaten van de recente onderzoeken. AZ Groningen verricht de laatste tijd een onderzoek naar de behandeling van MS-patiënten middels bijensteken. Er zal getracht worden daarover meer informatie te geven.

Vertoning videofilm In lokaal 68 zal de videofilm 'De Kleine kastkever' van de Ambrosiushoeve vertoond worden.

Markt In lokaal 69 zal weer een 'markt' worden gehouden waar iedereen, behalve handelaren, zijn bijenspullen kan ruilen of verkopen. In verband met besmettingsgevaar van AVB mag geen materiaal worden aangevoerd dat in aanraking is geweest met bijen.

Imkermaterialen DEVO uit Tilburg zal wederom met een stand met imkerartikelen aanwezig zijn.

Natuurverenigingen De Natuurverenigingen IVN (Instituut voor natuureducatie) en Natuurmonumenten zullen ook dit jaar informatie verschaffen over hun werkzaamheden.

Ontmoetingsruimte In de aula bij de bar is de gehele dag de gelegenheid om met uw collega-imker van gedachten te wisselen onder het genot van een kop koffie of een ander drankje.

Loterij Aan het einde van de Studiedag zal een loterij gehouden worden waarbij leuke prijzen te winnen zijn.

Toegangsprijs Voor leden van de Bond van bijenhouders ZLTO op vertoon van de lidmaatschapskaart €10,-, voor niet-leden €15,-. Betaling bij binnenkomst.

Attentie

L.v.m. de organisatie van de lunch wordt iedereen verzocht zich tijdig aan te melden voor deelname aan de Studiedag. Leden van de Bond van Bijenhouders kunnen zich melden via hun afdelingssecretaris.

Niet-leden wordt verzocht zich te melden bij de secretaris van de Bond van Bijenhouders ZLTO: dhr. C. Roelen, Postbus 91, 5000 MA Tilburg,

013-58 36 350 (alleen op maandag)

TJITZE VAN DAM

Overleden op 25 juni 2004 in de leeftijd van 77 jaar.

Tjeerd van Dam was vooral bekend van de handelsfirma H.T. van Dam & Zn. Vele jaren heeft hij op de bijenmarkten in heel Nederland bijenteeltmateriaal verhandeld. Ook gaf hij lezingen over bijen en bijenproducten. Vanaf de oprichting van de subvereniging Jubbega was hij lid. Ook heeft hij ongeveer twintig jaar het secretariaat van de subvereniging beheerd.

Wij wensen zijn vrouw Johanna, kinderen en kleinkinderen veel sterkte toe.

Bestuur en leden
VBBN subvereniging Jubbega

Op vrijdag 23 juli 2004 overleed op 75-jarige leeftijd, imker en voormalig bestuurslid

ARY RODENBURG

Ary zette zich enorm in voor de vereniging: hield lezingen, stond op markten en ving in de regio menig zwerm. In maart trad Ary vanwege zijn steeds minder wordende gezondheid terug uit het bestuur.

Een aantal dagen voor zijn overlijden zei hij nog tegen voorzitter Pim Lemmers: „Pim, ik denk dat we nu echt afscheid moeten nemen en zeg maar tegen alle imkers dat ik aan ze zal blijven denken.”

We verliezen in Ary Rodenburg een goede bijenvriend en imkercollega.

Wij wensen zijn familie en nabestaanden veel sterkte bij het verwerken van dit verlies.

Bestuur en leden
VBBN subvereniging Haarlem e.O.